

# KRES.

Leposloven in znanstven list.

*Leto II.*

V Celovei, 1. februarja 1882.

*Štev. 2.*

## Zvezdana.

Roman. Spisal Anton Koder.

(Dalje.)

### Četrto poglavje.

Kopica bosopetih, kuštravih, razoglavih vaških fantičev v zamazanih hodnikovih srajcah in prtenih hlačah, roke v zijavih ustih ali za hlačnim robom, oblegala je isto popoldne Draganovo poslopje in čakala v božjem strahu, kdaj se pripelje Draganov mladi gospod. Pripovedovale so jim namreč matere že davno, da študira Draganov Vratislav za takovega doktorja, ki vse vé ter ljudi zdravi in veliko čast uživa.

Že beseda „doktor“ bila je čudno tuja bosopetim paglavcem. Zakaj pa tistemu sivolasemu gospodu z velikimi naočniki in širokokrajnim pokrivalom iz bližnjega trga, ki tudi ljudi zdravi in mrličje ogledavat hodi, zakaj le njemu — „padar“ pravijo, pa ne „doktor“? Dà poslednje mora kaj posebnega biti. Taki doktorji menda drugim ljudem niti podobni niso, pravi mustačarji gosposki in kdo vé kaki morajo biti!

Tako je sklepala mlada vaška deputacija, ko je doktorja pričakovala ter zaradi tega na jed in marsiktera materna naročila in zapovedi pozabila.

Zdajci se čuje vozno drdranje. Vrišč nastane med mladino, paglavci zaženo glas: „Hitimo, zdaj le se pelje!“ in vderó v tek po prašnej cesti.

V tem trenutku jih prehiti drdrajoči voz in se ustavi pred Draganom.

Kako se začudijo fantje, ko vidijo stopati raz voza prijaznega mladega gospoda s polno rumeno brado. Prav nič mu nimajo oporekati. Samo tista brada jim ni povšeči, sicer bi bil dobršen sicer. Pa že more takov biti, sklenejo naposled. Kdo vé, ali niso doktorji, kakoršen je Draganov Vratislav, primorani takovih brad nositi in ali niso zaradi tega tako hudo učeni.

Enako sodbo in popis raznesó potem hitro fantiči po vasi, in isti

večer je bila po vsem Radovji govorica o Draganovem doktorji in njegovej rumenej bradi.

Vratislava ni pričakovala samo vaška mladina s težkim srcem, temveč tudi neka druga oseba.

Isto popoldne se je več potov odprlo oknice v Draganovej hiši, kakor je bila sicer navada, in mlado žensko lice se je oziralo radovedno po cesti in tja proti klanecu nad vasjo. In ko se je čulo drdranje po vasi, odpró se urno vežne duri, na prag stopi sedemnajstletna rumenolasa deklica v nekakej prazničneji opravi in belem predpasniku: mlada Vida hiti k vozu pozdravljat svojega brata.

„Ali si prišel, ali si prišel? Pa dolgo te ni bilo, silno dolgo, dragi Vratislav,“ vzklikne deklica in objame svojega brata.

„Moralo je biti tako, moralo, Vida. Bilo me ni, dolgo me ni bilo in še bi se ne bil vrnil, ko bi ne ljubil tebe in svoje domovine.“

V takem razgovoru stopata Vida in Vratislav čez dvorišče in ko prideta do klopice pod starodavno lipo pred vežo, ustavi se mladenec, zre na prazno mesto in pravi potem:

„Vés Vida, kdo je sedel redno ob poletnih večerih na tem mestu in kdo me je spremljal po tem potu pred petimi leti?“

Deklica molči, a še tesneje oklene svojo desnico okoli mladenčeve pazuhe, povzdigne oči v njegovo lice in šepče:

„O vém, o vém, dragi Vratislav. Boljše bi bilo pač, da bi ne vedela. Povem ti, kedar se ozrem tja v ozidje poleg zvonika in na to zapuščeno klopico, spomnim se, da sva zapuščeni siroti, da najinih roditeljev več ni, več ni.“

Mladeneč ne odgovori tem besedam, temveč stopi urno čez vežni prag v hišo, kjer se je rodil.

Ondi že čaka mladega gosta belo pogrtnena miza in vabéče rumeno vino se mu smeji naproti.

A on ne pogleda vsega tega, akoravno je truden in žejen po dolgodnevnej vožnji iz glavnega mesta. Kakor da bi nekoga iskal ali pozdravljal dolgo zapuščene kraje, hiti od hrama do hrama. Tú nekoliko postoji, tam potegne nekako otožno z desnico po zamišljenem čelu, tukaj zopet nerazumljivo z glavo zmajuje. Kaka tri pota ga mora opominjati in klicati Vida, naj prisede k mizi in si spočije.

„Koliko se je spremenilo, draga Vida, koliko, kar me ni bilo,“ pravi naposled, ko prisede k sestri, sedanjaj mladej gospodinji na očetovem domu. „Vse mi je tuje, sam sebe bi kmalu več ne poznal v domovji,“ pristavi še k prejšnjim besedam in žalosten umolkne.

„In tudi ti si se spremenil, dragi Vratislav. Na tujem bi te niti ne poznala več,“ odgovori Vida, „a kaj ti prashaš za to; odprt ti je svet in kmalu zapustiš lahko zopet kraj, ki je za te brez veselja. Ali dragi brat,



ostani domá! Glej, skupaj bodeva živela, ti bodeš zdravil ljudi in pomagal ubožcem, jaz bodem pa gospodinjala in za te skrbela. Ob nedeljah in praznikih popoldne ali kedar ti bode ljubo, bodeva pa sem ter tja obiskovala skupno svoje znance in prijatelje. Tudi omikane družčine ti ne bode manjkalo. Gospod Kolovski iz Zabrdja je prijazen gospod in bode tudi tebi prijatelj.“

„Gospod Kolovski?“ povzame začudjeno Vratislav. „Kdo je to, jaz ga ne poznam?“

Vida mora potem na dolgo in široko pripovedovati, kar jej je znane o Kolovskem gospodu in njegovej družini, in ne pozabi pohvaliti mlade gospice Zvezdane.

Pozna noč je bila. Po vasi so pogasnole oljnate svetilnice in skozi vrtno drevje je svetila luna v spalnico Vratislavovo. On pa je slonél na oknu zrl v vas, in misel mu je drvila za mislijo, podoba za podobo iz njegovega otročjega življenja, katerega je srečno preživel domá pri svojih stariših.

### Peto poglavje.

Drugo jutro je bil Vratislav že s solnčnim vzhodom na nogah, če se je tudi pozno vlegel in še dolgo v noč bedél.

Človek je tako stvarjen, da je vsako prenovljenje v zvananjosti v ozkej zvezi z njegovo notranjostjo. Nove podobe v našem okrožji uplivajo tako mogočno na našo duševnost, da smo si nenadno v tujem svetu, v nepričakovanem stališči tuji samemu sebi. In Vratislavu je bilo domovje črez dolgih pet let nenavadno spremenjeno, domačega se ni čutil več na domačih tleh. Vse to mu je vznemirjalo dušo in kratilo spanje.

Isto popoldne je porabil torej za to, da se zopet udomači v gorskem zakotji, da obiše stare tovariše izpod vaške lipe, sedanje mlade gospodarje na Radovji in popraša po tem in onem starem dedu, sivolasem sosedu, upognenej babici in pozvé, koliko nekdanjih znancev se ga še spominja. O pa kako, kako veselo in žalostno je bilo to obiskovanje!

Mlade vaške gospodinje, nekdanje vesele deklice so sklepale roke, kimale z glavami in se niso prečuditi mogle, kako je mogel dorasti in tako spremeniti se nekdanji Draganov Slavček. Pa kako majhen je bil še pred toliko in toliko leti, pa kako prijetno je bilo še tedaj! Zdaj je pa tako imeniten in učen in spoštovan gospod, da same ne vedó, ali bi si ga upale še tikati, čeravno so mu nekdanj trdile, da mu ne rekó nikdar drugače kot Draganov Slavček — ali pa nič, če mu ni tako po godu.

In možakarji, ti resni možakarji na Radovji so bili še v večjeji zadregi pri nepričakovanem Vratislavovem obiskovanji. Vedeli niso, kako in kaj hočejo govoriti s tovarišem, ki je neki tako učen, da mu ni tega. Kdo vé, če bi mu bilo povšeči, ko bi mu rekli kar Vratislav kakor nekdanj,

ko so igrali skupaj v vasi in si sem ter tja posegli tudi s sovražnim namenom v kuštrave lase in si pulili srajce izza hlač.

Pa je tudi v resnici križ občevati z gospodo, saj ona je občutna in natančna. Kedar se jej misliš najbolj prikupiti, pa jo razžališ in se jej zameriš. Tako bi bil postavim marsikteri gospodar rad ponudil v znamenje prijateljstva Vratislavu pipo tobaka in bi mu ga bil zažgal s smrekovo trščico. A kako bi storil to? Gospoda, akoravno imenitna, niti take svetloturničkaste pipe ne premore in rajši drage dišeče smodke puši, kakor da bi bilo kdo vé kaj posebnega v takovem pušenji.

Zopet drugi znanec bi bil rad povabil Vratislava, naj prisede k črvivej javorjevej mizi, in hleb domačega kruha bi bil položil pred-enj. A zopet tu je križ, pravi križ! Gospoda pravijo da jé le bel kruh, kakoršnega ne pekó in ne poznajo na Radovji, kaj posebnega pa ni na izbiri v ubogej zagorskej vasi.

Tako je hitel Vratislav od znanca do znanca in v tako zadrego je spravljajl svoje sosede. A to nič ne dé! Blagrovalo ga je vendar vse brez izjeme. Mlade žene so mu dejale, da ga je škoda, ker se je potujil in postal gospod. Možje so se mu pa priporočali in trdili, da je čast za Radovje in še velika čast, da imajo domačega doktorja, kakoršnega ne premorejo tri fare na okoli. In sívolasi starci in babice so se čudile, veselile in migale s suhimi bradami, ko jim je stiskal Vratislav roke. A sem ter tja je bilo se vé da tudi marsikteremu nekaj protivnih mislij v glavi, kakor je to sploh navada. Ta in oni ded bi bil namreč rajši imel in ne bilo bi tudi napačno, ko bi bil prišel Vratislav po očetovej smrti domú in bi bil prevzel gospodarstvo, ki je zdaj skoro popolno v tujih rokah. Marsikterej babici pa je žal, močno žal, da Vratislav ni postal „gospod“, pravi gospod, ki človeku v nebesa pomaga. Saj je to lep in časten stan in Vratislav bi bil kakor navlašč stvarjen za-nj.

Le mlajšim deklicam na Radovji in otrokom ni bil Vratislav celó povšeči. Prve so se skrivale, ko so videle Vratislava mimo iti, in potem skrivši pri prislonjenih durih sklenole sodbo, da bi on ne bil sicer napačen človek, ko bi tiste dolge brade ne imel, ko bi se na gladko bril, kakor vaški fantje, in ne pokrival gosposkega širokokrajnega pokrivala, temveč domači kastorec iz zajéje dlake, okinčan s pisanim šopkom in sreberno zapono.

Bosopeti paglavci in kuštravi kričači pa so naznanjali svojo sodbo o Vratislavu najbolje s tem, da so že od daleč, kedar so ga videli, stiskali pokrivala v pest in bežali pred njim, kolikor je bilo mogoče. Ko so se pa čutili v varnem zavetji, zijali so pa radovedno va-nj in v strahu božjem ugibali, ali je Vratislav tudi tak človek, kakor so drugi ljudje, ali menda tak, o kakoršnih čujejo v pravljicah, da otroke jemljó



in coprati znajo, zakaj pa je tako čuden kosmatin, da še takega videli niso nikdar!

Tako se je sodilo in ugibalo o Vratislavu v oddaljenej, priprostej gorskej vasi. Vratislav je videl vse to in smejati se je moral več potov takej naivnosti svojih rojakov. Sem ter tja pa je bilo v tem smehu tudi mnogo ironije. Vratislav je imel srce na pravem mestu in ljubil je svoj ubogi narod tako, kakor ga ljubi malo njegovih sinov. Užalilo se mu je torej pogosto, če ga je nevedoma primerjal s sosednjimi srečnejšimi narodi. Spoznal je, kako daleč je zaostal v omiki. Jasno mu je bilo, kdo je kriv vsemu temu, kako krivična, kako bridka je njegova osoda!

Popoldne se Vratislav praznično obleče in naznani Vidi, ki ne more umeti, kaj vse to pomenja, da gre novega soseda in župana, gospoda Kolovskega obiskavat.

„Pa kmalu se vrni in k večerji prav gotovo pridi!“ kliče Vida raz vežnega praga za njim, briše si roki v bel predpasnik in se ozira tako dolgo veselega obraza tja proti Zabrdju, dokler ne izgine Vratislav za vrtnim drevjem.

In šel je tja, zavil ondi na desno po gladkej novej cesti, saj pred petimi leti še nihče ni mislil, da se strma steza črez Gorjance spremeni kmalu v kamenito grajsko pot. Kako pa še le je strmel Vratislav, ko se približa belemu poslopju in prestopi ograjo novozasajenega vrta! Kako lepo, kako v redu, kako umno in skrbno je bilo opravljeno vse tu, kako prijeten razgled se je odpiral na desno, na levo, na vse strani!

Vratislav mora nevedé postati in občudovati naravo okoli sebe in marljivost in umnost svojega soseda. Iz takega premišljevanja ga izbudi žensko petje v obližji. Ozre se in na malej gredici za rožnim grmovjem zagleda mlado plevico med cvetličjem. Take vrtuarice še ni videl. Kako prijetno se jej podaja širokokrajni beli slamnik, polen cvetlic in domače krilo z zavihanimi rokavci. Nekaj časa stoji in ogleduje veselo plevico. A to veselje mu spridi domači varuh, pasji kosmatinec, ki se pri tej priči ležeč na vežnem pragu izbudi, kaka tri pota votlo zalaja, kvišku plane in potem počasnih korakov po stezi na vrt zavije, kakor bi hotel reči: „Pa pogledjmo, kaj hoče ta tuji vsiljenec; kakor tako tatinski opazovati ga ne pustim mlade gospodinje, ali očitno, če hoče, ali pa nič.“

Plevica povzdigne veselo glavico, ko začuje domačega lorda, in v tem trenutku se vé da mora se pokazati Vratislav in jo pozdraviti ter vprašati po gospodu Kolovskem.

Deklica, naša znanka Zvezdana, zarudi kakor pireh pri tem vprašanji, sramežljivo slamnik na čelo pomakne in menéč, da hoče urno poklicati očeta, odide po stezi in Vratislavovega kosmatinskega izdajalca v naglici za seboj pokliče.

Tudi Vratislav je v nekakej zadregi. Neprijetno bi mu bilo, ko bi



vedela deklica, da jo je opazoval in da ga zaradi sramežljivosti niti počakala ni, da bi se jej bil predstavil. Iz take neprijetnosti ga reši ali nevedno naključje ali dekliška radovednost, kajti Zvezdana se na večnem pragu nekako skrivši črez ramo nazaj po njim ozre.

Ta pogled je bil po Vratislavovej razsodbi precejšnje cene. Saj vendar ni tako boječa ta deklica in napačna, kakor bi si bil lahko mislil. Ozrla se je po meni, morda iz radovednosti, ali jej sledim, ali pa — kdo vé, — ali bi jej bilo ljubo, če bi odšel brez seznanja zopet od tod?

Obe lepi misli, obe prijetni človeku, ki išče v tujej hiši prijatelja in si privoljuje nepovabljen gostoljubne pravice!

„Prav lepo je od Vas in jako me veseli, gospod doktor, da me obiščete,“ pravi nekoliko pozneje gospod Kolovski, ko se mu Vratislav predstavi in imenuje svoje ime in dom.

Potem sedeta skupno za omizje v spodnji sobi z razgledom na vrt in govorica se prične, kakoršna je navadno v prvih trenutkih.

„Vi ste torej kmetski sin, a v tujini izrejen, v tujem duhu omikan. Trikrat prijetno se sliši torej, da še vedno ljubite svoj zagorski dom, rojstno zemljo, da vas je gnalo hrepenenje po dolgih letih zopet domú, kakor pravite.“ Tako povzame polagoma gospod Kolovski besedo, bliže k svojemu gostu prisede, dvigne čašo rumenega vinca, s katerim jima je Zvezdana postregla, in pravi: „Na zdravje torej, gospod doktor, vaša prekrasna domovina naj živi in vsi njeni sinovi, ki mislijo kakor vi!“

Vratislav trči navdušeno s tujim starcem in v tem trenutku se mu vzbudi nekaka nagnenost do sivolasega sosedu. Dober človek mora biti to, srce ima na pravem mestu. Tujec je, kakor ga razodeva jezik, in vendar sodi tako pošteno o narodnih idejah.

Ko starec nekako urnejše, kakor da bi si hotel neprijetno misel iz glave pregnati, kupo vina izpije, nasloni glavo v dlan in pravi: „Pa ni treba misliti, moj mladi prijatelj, in se ne prevzeti zaradi tega, ker sem pohvalil vašo ljubezen do domovja. Tako delajo vsi narodi brez izjeme. Pojdite v daljno saharino puščavo in vprašajte večno potujočega Beduina, kje je njegov dom, kje njegovo veselje: pokaže vam kos peščene zemlje pod pekočim solncem, za katero je pripravljen darovati svoje življenje. Ali pa hitite tja na obrežje ledenega morja v sneženo kočo ubogega Eskima in Samojeđa, pripovedujte mu o večno cvetóčih južnih deželah, vabite ga tja, kjer se mu smeji sreča in veselje: pokaže vam ginen ledeno pogorje, rekoč: „Glej, tu sem se rodil, tu so živeli in trpeli moji dedje in tu naj počivajo nekaj tudi moje kosti.“ In mi, ki se prištevamo k omikancem, naj bodemo ponosni na svojo ljubezen, ki je povrh več potov le na jeziku, sreč neznanu stvar? Isti še ne ljubi, ki razklada kakor žid prekupovalno blago pri vsakej priložnosti svoja čutila, temveč oni, ki tudi svojej ljubezni donáša darove po svojej moči. Žalibože, da



mora biti poslednje več potov le ideal. In gorje tistemu, ki poskuša prodreti v svetišče uzorov, spremeniti ga v resnico, v blagor svojih bratov! Pregarjan, psovan, zaničevan je zaradi tega, čuti naj vse žive dni, da je ono greh, za kar se navdušuje ubogi sin Sahare, sin ledenih gorá: ljubezen do svoje domovine.“

Tako je govoril sivolasi starec. Pri zadnjih besedah se mu zmračilo čelo, nekaka otožnost mu zalije od navdušenja žareče lice. Da bi zakril to nenadno svojo zadrego, opominja svojega tovariša:

„Pijte, pijte, prijatelj! Verjamite mi, vino je najboljšo pribežališče nesrečnemu človeštvu. Svetovna ljubezen mine, domovinska ljubezen je pregrešna, le ljubezen do pijače nam ostane zvesta do zadnjega izdihljaja, ona nam kakor pravijo pospešuje pot v ono neznano deželo. Povem vam tudi, jaz se strinjam z njo in ko bi ne premogel kaplje vina, koliko potov bi bil najnesrečnejši in najbolj zapuščen človek na svetu! Vendar kaj hočem, predaleč sem zašel, smešen vam postajam. Star pessimist je slaba družčina in jako nevarna mlademu, življenja polnemu idealistu. Ne zamerite torej, ne zamerite, gospod doktor, drugi pot govoriva drugače. Danes ste vi krivi, da ste razvneli v meni, pripovedujoč mi o svojej domovini, takove žale, mračee se že misli.“

Vratislav je bil v zadregi. Vedel ni, ali naj miluje svojega soseda, ali naj govorico na druge stvari napelje; kajti mnogo mu je razkril tovariš s poslednjimi besedami, a določno ni razsvetil ničesar. Odslej mu je Kolovski zanimiv človek, ki nima najlepše minolosti za seboj, a prej mu je bil le blag in omikan sosed.

In v takem osebnem razmerji mora človek paziti na besede in izmed največjih človeških slabostij z vsemi silami zatajevati zvedavost, svoj govor pa le na navadne vsakdanje predmete obračati.

Iz takega gotovo ne prijetnega položaja reši Vratislava gospica Zvezdana, ki z zarudelim licem v sobo stopivši boječe poprašá svojega roditelja, ali še kake postrežbe zahteva. Ko pravi oče, da ne potrebuje ničesar, hoče zopet oditi, a starčev glas jo ustavi: „Zvezdana, sèm k nama prisedi za družčino. In vi, gospod doktor, ne zamerite, da vam še le zdaj svojo hčer Zvezdano predstavljam.“

Vratislav se pokloni gospici ter imenuje svoje ime in naslov ter pristavi, da mu je posebna čast imenovati se gosta tako ljubeznjive gosposdinje.

Ne vemo, ali je umela in poslušala Zvezdana poslednje besede in ali so jo posebno veselile, le to je znano, da je zarudela kot pireh in s povešenim očesom na odkazano mesto poleg doktorja sedla.

Mlada gosposdinja je uplivala mnogo na moško družčino. Odslej ni Vratislav po naključji ali kako marsikterega vprašanja gospoda Kolovskega ali ne umel ter neugodne odgovore dajal, ali pa je bil nenadno razmišljen,

in uzrok temu, kaj bi bil neki? Posebno težavno bi ne bilo uganiti ga onemu, ki je že sedel v takovej družini kot naš znanec: poleg mlade jedva dorastle gospice in njenega visoko omikanega roditelja.

Noč je bila in zvezde so svetile, ko se vrača Vratislav domú. Vrh strmega klanca postoji in se ozre po dolini.

Tihota pod nebom, tihota po pogorji, tihota okrog in okrog, le v njegovih prsih je mi. Ondi se podi podoba za podobo, misel za misljo, a vira temu nemiru ne more prav uganiti. Menil je, da najde kotiček, skrivno zavetje od mestnega hrupa trdnemu srcu v daljnjej zagorskej vasi, a motil se je.

Kar je čul in videl danes, dovolj mu je, da prelomi svojo prejšnjo sodbo, da se mu ponové večno resnične besede starodavnega rimskega pesnika, ki poje: „Srečen isti, ki daleč od svetovnega hrupa očetovo grudo s svojimi volički obdeluje in ne dirja za goljufivo srečo v tujini. *Beatus ille qui procul negotiis* . . .“

Tako premišljuje in ugiblje Vratislav in prišedši na domače dvorišče sede na klop pod širokovejato lipo in podprè glavo v dlani. Z današnjim dnevom se je zasukalo njegovo življenje v nekak nov, prej nepoznan tir.

„Historično mesto je tu,“ pravi potem, „kjer sedim. Kdo vé, ali mi bode dano počivati tu čez dvajset in še več let, ali pa nikdar več. Ali ne bodem pahnen morda v tujino, ali ne iščem v tujem ljudstvu varnega počitka, kakor ga je poiskal moj sosed na Zabrdji. In vendar trdil mi je še danes, ljubezen do domovja je najlepši, najslajši, in za njo pride druga ljubezen do pijače, ki omami in utopi, če nam je zagrenila prva. Da, historičen kraj je to: prostor pred rojstno hišo. Srečen oni, kateremu se uresničiijo ideali, ki si jih je koval nekaj tu v prvem mladostnem ognji.“

## Šesto poglavje.

Vratislav se je uselil bolj trdno v zagorsko selo, nego je s prva mislil. Svojo malo sobico si je uredil, kolikor je bilo mogoče. Več ni zahteval. Bil je priprost zagorski sin, razvajenosti ni poznal in posebnostij ni želel niti zahteval.

Časa je imel sicer dovolj, a skušal je vendar obračati vsako uro če ne v svojo pa vsaj v občno korist. In to se mu je posrečilo. Široko polje tihe delavnosti se mu je odpiralo tu v gorskem zakotji.

Sadú svojih dolgih študij še ni iskal niti ga štel v največjo srečo. Njemu ni bilo potreba, boriti se pol življenja z učenjem le za skorjo kruha, kakor večini slovenskih mladenčev, in zavoljo vsakdanjega kruha zatajevati glave in srca, kakor se je to pri nas godilo in se še tudi godi.

Preblag je bil Vratislav, da bi ne bil videl in spoznal vsega tega, in preveč je ljubil svojo domovino, da bi se bil boril po tujini za peno časti.



Sklenol je torej ostati, kako dolgo, še ni preračunal, na Radovji ter hotel svoje zdravniške in druge vednosti darovati ubogim zagorskim prebivalcem na korist. In največjega prijatelja v tem delovanji našel je v gospodu Kolovskem. Naravno je tedaj, da postane mladi doktor skoro vsakdanji gost na Zabrdji. Ali ga je vabilo samo prijateljstvo tja, ne vemo. Pregrešno bi pa ne bilo, ko bi zatrjevali, da je bilo tudi nekaj skrivne ljubezni vmes.

Lepo je bilo gledati mladega doktorja poleg sivolasega starca, kedar sta sedela v vrtni senci na hčimu in razpravljala srenjske zadeve. A zadostovalo ni le besedovanje in posvetovanje, tudi v dejanji se je kmalu videlo navdušenje teh občinskih oskrbovalcev.

„Malo krika, a mnogo dela, to je pravo,“ dejal je vedno gospod Kolovski. „Kaj je pa tudi lepšega posebno meni, ki mi je življenje minolo, kot da še zadnje dni delam ubogemu človeštvu v korist. Novcev mi ne primanjkuje, živim lahko brez truda in tudi mojemu otroku je zagotovljena bodočnost. „A novci, to je vse,“ kriči svet in se drvi za njimi, jaz pa pravim, to je malo, čisto malo. Le isti je po mojej misli srečen v bogastvu, ki pomaga z obilnostjo ubogemu svojemu sobratu.“

Tako je pripovedoval gospod Kolovski svojemu mlademu prijatelju in ga vodil povsod, kjer je bila kakova priložnost srenji pripomoči.

In odkar je županoval gospod Kolovski, kako se je spremenilo vse na Radovji! Poznati ni bilo več prejšnje zagorske vasi. Povsod je bilo življenje. Sto in sto rok se je gibalo, da se popravi in uredi, kar se ni storilo prej.

Tu se je delala in posipavala nova cesta, širja in ravnejša kot poprej. Tam so se zopet zasajevali posekani gozdi, gradile senožeti, cepilo sadno drevje, belila in čistila so se stanovanja, popravljal se je zastareli zvonik, lepšala se je mala crkvice, zidala se je učilnica; vse je mrgolelo, hitelo, da se spolnjujejo točno povelja sivolasega župana.

Saj je pa bilo takovo delovanje tudi polajšano in mogoče zaradi uma in prijaznosti takega srenjskega dobrotnika. Gospod Kolovski je vodil in ukazoval v družbi mladega prijatelja vsa dela sam. In kjer je primanjkovalo močij, volje, veselja in denarjev, segel je v listnico in daroval stotak za stotakom.

Takova rodoljubnost se je se vé da razširila kakor blisk na daleč okoli. Ni je bilo hiše, ni krčme, ni družčine, da bi se v njej ne govorilo o dobroti in premoženji gospoda Kolovskega. Njegovo ime je zaslovelo tako nenadoma, da so stikali delavci na polji in ob cestah skrivnostno glave skupaj in ugibali; „Bašte, ta mora imeti denarjev na mero, ne na število, ker se za petak ali desetak niti ne zmeni.“

In vaške deklice in plevce med rumeno pšenico ali ječmenom ob

potu so zarudele, kedar se je pripeljala ali prišla gospica Zvezdana mimo in jih v zadnjem času tudi več potov ogovarjala.

Pa čudile so se deklice tudi, da Zvezdana tako umevno z njimi govori, dasi s početka ni umela prav njihovega jezika. Posebno pa niso gospodinje in matere, ki so imele bolnika v hiši, mogle Zvezdane prehvaliti. Kar nenadoma je prišla krepka juha in tečna jedila k bolniku, in vse, česar je bilo potreba.

Večkrat je obiskavala Zvezdana revna stanovanja, sedala k posteljam bolnih otrok, tolažila jih in tešila, donášala jim igrač in tudi darovala skrivši še denarjev za njihovo postrežbo. Ob velikih praznikih in posebnih slovesnostih pa je povabila vaše otroke celó na dom in jih pogostovala tako, da je mladež več tednov potem govorila o grajskej gostiji.

Da pa zaradi tega tudi ni bilo brez opravljive in krivoverne ljudske govorice, je naravno. Naš kmet je precej naiven in ni brez vse poesije. Česar ne more on s svojim umom presoditi in pregledati s svojim pogledom, pripisuje višjim močem.

Tako je trdil in zabičeval marsikteri kmetič pri kupici žganja, da gospod Kolovski ni takov človek, kot so drugi ljudje, temveč da mora biti s škratom v zvezi ali kali, ki mu denar nosi, ali pa je zaklad našel in ga mora ubožcem razdeliti.

Radovedni in krivoverni pivci so zijali pri takem pripovedovanji in menili v resnici, da bi bilo lahko kaj enakega. Posled pa so sklenoli, da je denar le dober, ki ga daje, da ima pravo cesarsko podobo utisneno, a ne hudičeve, pa da je sploh denar le pravi mož in veljaven, naj bode že tak ali tak, da le plača in veljá.

(Dalje pride.)

## Pesni.

1.

Iznebila se spomina  
Rada na minóle dní,  
Tebe rada bi zabila —  
Vendar tega móči ní!

Mnogo se pod solncem zabi,  
S časom gine vse gorjé,  
A ljubezni izgubljene  
Pomni v smrti še srcé!

2.

Najlepše svojih pesnij  
Prepevati ne znam;  
Molčé mi v duši klije,  
Zakaj, le Bog vé sam.

Nenadno občutilo  
Nekdaj mi jo srcé,  
Ter z njo nebeško ráдост  
In zemeljsko gorjé.

Izginolo vse drugo  
Pred pesnijo je tó,  
A peti je ne morem,  
Naj tudi mrém za njó!



## 3.

Razcvétal bezèg se, pèl slavec vesel,  
Ko svojo sem ljubico v prviè objél.

Kako sem presreèen jaz bil in bogat,  
Nebesa cvetela so v duši takrat!

Bezèg se posušil je, slavca že ní,  
A ljubica, ljubica — v dalji bleði!

Kdo večji od mene je zdaj siromák?  
Nositi mi v prsih je kamen težák;

Srcé, ki utripalo tam je sladkó,  
Za ljubico s petjem in cvetjem je šlo!

*Lujiza Pesjakova.*

## Kelih življenja.

Novomašniku Fr. K . . . . ču.

Darilni kelih, dragi brat,  
Izpil si danes privikrat;  
S tem doba nova Ti zaèenja,  
Ta kelih darovan Bogú  
Je delež Tvojega stanú  
In slika keliha življenja.  
O, da nebó nalilo bi  
V življenja kelih Ti sladkósti,  
Naj va-nj ne natoèilo bi  
Ne ene kapljice bridkósti.  
To vošči srèno Ti ta dan  
Priatelj mnog iskreno vdan.  
A, dragi, srèna ta voščila  
Ne bodo paè se izpolnila.  
Oh, kelih našega življenja  
Je kelih žrtev in trpljenja,  
Bridkosti poln je èez in èez,

Sladkost kaplja le redko vmés.  
A bode naj! moža ne straši  
Pijača grenka v groznej čaši!  
Èe ure bridke, ure vroèe  
V življenji Ti napočijo,  
Okó, obraz Ti zmóčijo  
Da kaplje z lica padajoèe  
Tvoj kelih Ti natočijo, —  
Ne plaši se, možato nagni,  
Izprazni kelih grenko sragni.

Ko Ti jezikov zlobnih strup,  
Ko strup sovraštva in zvijaèe  
Natoči grozne Ti pijaèe,  
Naj se ne loti Te obup, —  
Izpij jo vso, èe prav ta kupa  
Gorjupa je in polna strupa.

Zato je treba paè moèi,  
A moè nebó Ti dodeli!

*Simon Gregorèiè. X.*

## Mačeha.

Novela. Spisala *Pavlina Pajkova.*

(Dalje.)

### III.

Leto je preteklo po inspektorjevej smrti. Slutnja rajnega inspektorja se je izpolnila; menil je namreč, da je Eufemiji in Elzi, ker se med seboj cenite, pri njunih ugodnih materialnih razmerah zagotovljeno zadovoljno življenje. Mirno so njima dnevi tekli. Ker je Eufemija žalovala po soprogu, Elza pa po očetu, prebile so celo leto brez vsega posvetnega hrupa, zá-se živéč, samó občevaje z bolj domačimi znanci. Zató pa ste se bolj druga druge oklenole in prejšnje njuno prijateljstvo je čez leto še ožje postalo. —

Eufemija je ostala Elzi to, kar je prej bila. Niti v besedah niti v dejanji jej nikdar ni kazala, da ima kakošno oblast do nje. Bila je srečna, da jej je Elza udana, in da se dá kakor prej od nje voditi. Več ni zahtevala. —

Elza jo je klicala „Eufemijo“ kakor prej, izpustivši naslov „gospodična“. In samó kedár je želela od Eufemije kaj posebnega, imenovala jo je ljubkovaje: moja mlada mamá. —

Dekan ni nehal Boga zahvaljevati, da so razmere tako ugodne med Eufemijo in njegovo vnukinjo. Sprevidel je bil tudi, da ni bila misel rajnega brata, poročiti se na smrtnej postelji z Eufemijo, ravno takó napáčna, kakor se mu je v prvem trenutku dozdevalo. —

Bil je prijazen poletni dan. Eufemija in Elza ste slekli prvokrat črno obleko in jo zamenili s sivkasto, kar je značilo, da še njuno žalovanje ni nehalo. —

Elza sedi pri mizi in hlastno nekaj v miznici med svojimi neurejenimi stvarmi premetuje.

Eufemija stoji pri oknu in nemirno gleda na visoki stolp cerkve, ki jej stoji nasproti, a njeno okó se pri tem večkrat ustavlja na kazalci stolpne ure. —

Eufemija je bila sympatična oseba. Ne da bi bila kdaj veljala za lepotico, delala je vendar na vsakega, ki jo je poznal, nepozabljiv ter ugoden utis. In tudi zdaj ko je že imela za seboj mladostni cvet, kajti dopolnila je ravno svoje trideseto leto, ni je še zapustila nekdanja mikavnost. Visoka rast, plemeniti izraz njenega obraza, resno-nežno nje obnašanje, to so bile glavne lastnosti njene osebe. A nje največi čar je bil globoki pogled. Njeno temno-modro okó gledalo je takó otožno-milo izpod dolgih trepalnic, da kdor je enkrat občutil milobo teh očij, moral



se je nehoté vprašati: Kakó je mogoče, da je Eufemija do zdaj samica. In sklenol bi bil svoje vprašanje s tajno mislijo, da je Eufemijino srce gotovo gomila kakšne za njo osodepolne skrivnosti. —

Eufemija potegne iz žepa pismo in poreče nekako boječe: Elza, danes dobive obisk, ali prav za prav ti ga dobiš, ker je tebi namenjen. —

Elza privzdigne takoj glavo in pravi malomarno: Jaz obisk? — Od koga neki? — Pa kakor vidim, imate tu neko pismo. Ali je menda v njem poročilo o mojem o b i s k u? — In poudarjajoč zadnjo besedo gledala je na pismo, katero je Eufemija v roki obračala. —

Ali moreš uganiti, čegavo je to pismo? reče Eufemija nekoliko v zadregi. —

Ali menite, da me je sveti duh razsvetlil, da bi to vedela? reče Elza s posmehom. —

Inženir Piber ima s teboj nekaj važnega govoriti, pravi resno Eufemija. Prosil me je pismeno dovoljenja, da sme danes zopet priti, ter mi je naznanil svoj prihod ob ednajstej uri. Rekši pogleda zopet na stolpno uro, ktera je kazala četrť na ednajst.

Ta dolgočasnež! reče Elza ošabno. Kaj hoče od mene? — Jaz ne morem razumeti, nadaljuje prevzetno, kakó se more pameten mož tóliko vsiljevati devojki, ktera mu je že večkrat na razne načine pokazala, da za-nj ne mara. Že vidim, da nimam prej mirú, dokler mu tega prav z žarkimi besedami enkrat za vselej ne povém. —

Pa zakaj ga ne maraš, Elza, rekla je Eufemija prijazno. On je blag, pameten mož; njegov značaj je brezmadežen; tudi ima lepo, častno službo. —

Visok je, kakor kol, reče porogljivo Elza. —

Ali hočeš svojega bodočega ženina z vatlom meriti, Elza? —

Je rudečelas. —

Ni res, samó rumenolas. A se vé, ako primerjaš svojo črnolaso glavo z njegovo svetlolaso, vidi se, kakor da ima rudečkaste lase. —

In jecljá tudi. —

Elza, kakó hitro postane človek kritičen o tem, kar je njegovo, ali pa lahko njegovo postane, reče svarljivo Eufemija. Ubogi mladeneč, ker je plašen v tvojem društvu, ker predobro čuti, da za-nj ne maraš, govori pogostoma v pretrganih stavkih, a ti potem praviš, da jecljá. —

Hitro in kratko povejte, Eufemija, kaj hoče danes ta človek od mene, reče nevoljno Elza. —

Kaj neki? Tvoje srce in tvojo roko hoče izprositi, predno odpotuje, kakor mi piše, v Belgrad, kjer je prevzel vodstvo pri gradnji neke nove železnice. —

Ali nima druge potne robe seboj vzeti, kakor mojo roko in srce? reče porogljivo Elza. —

Elza, ne dopadeš mi, kedar govoriš v tem glasu. Tudi tako govorjenje ne pristaja izobraženej gospodični, posvari jo Eufemija. —

Elza maje malomarno z ramami, a nič ne odgovori.

Z inženirjem Pibrom, nadaljuje Eufemija po kratkem premolku, poznata se že iz otročjih let. Tvoj rajni oče se je vedno obnašal, kakor da bi bila ti in on zaročenca. Vedno je gojil željo videti te enkrat kot soprogo njegovo. In tudi ti si mu bila vedno dobra in prijazna, dokler se ni on začel resno zanimati zá-te. Potem pa si na enkrat proti njemu postala bolj hladna. Kaj je v tem čudnega, da bi po vajinem iskrenem prijateljstvu postala za celo življenje srečen par? —

Jaz preveč ljubim svojo svobodo, da bi mislila na možitev, reče kratko Elza. —

Kaj misliš s tem reči? poprašuje Eufemija vsa začudjena. —

Prosim Vas, Eufemija, ne delajte se vendar tako nevedne! Saj Vam je znano moje najnovejše nagnenje do pisateljstva, moje —

Eufemijo posili smeh, ktereга pa ona iz rahločutnosti do Elze vendar premaga, in jej s prejšnjo resnobljostjo seže v besedo: No, kaj ima opraviiti tvoje nagnenje, ali prav za prav tvoje začasno veselje do pisateljstva z možnostvijo? — Ali res misliš, da bode to tvoje veselje stanovitno? — Sedaj se vé da ko si mlada, polna fantasije, katero je tvoj oče še navduševal s tem, da te je seznanjal z raznimi literaturami, sedaj ko ti je bil večkrat dolg čas, ker nisi smela celo leto hoditi k zabavam, je čisto razumljivo, da si nenadoma dobila veselje do nekega delovanja. Ali veruj mi, ko boš zdaj zopet v društva zahajala, ko bo tvoj duh napojen z utisi veselie, ondaj bo tudi tvoje peró kmalu zarujavelo. In tako bode tudi prav. —

Začasno veselje imenujete moj prirojeni talent, kteremu se ni mogel oče dovolj načuditi? poreče Elza vidno razžaljena in potisne nevoljno z mize nekaj drobnih stvari. —

Tvoj značaj je preveč nemiren, ljuba Elza, povzame Eufemija zopet besedo in govori bolj ko mogoče prijazno, da bi Elze ne dražila. Tvoj značaj hrepeni preveč po spremembah, po vedno novih zvunanjih utisih, on ni dovolj globok, da bi ostal stanoviten pri tako težavnem in resnem delovanji, kakor je pisateljstvo. Z eno besedo, ti nisi stvarjena za pisateljico. Moj svet je torej, da sprejmeš ponudbo izvrstnega gospoda Pibra in takó njega in sebe osrečiš. —

Ali res mislite, Eufemija, da je moje navdušenje do pisateljstva sama trma, ker takó zaničljivo o njem govorite? reče Elza trde in dela čemeran obraz. Vidim, da ste tudi Vi, kakor večina žensk, nevošljiva. Nočete mi priznavati zmožnostij, kterih gotovo imam. Čas bode o tem pa vendar najboljši sodnik. Iz hiše bi me radi spravili, saj vém, da me davno več ne ljubite, kakor nekđaj. — Zakaj bi ravno tega Pibra vzela,



ki nima na sebi čisto nič poetičnega? — Inženir! Ba! kakó prosaično to doní. Nikakor ne! Ako postanem kdaj žena, bode moj bodoči mož literat ali vsaj kak znamenitnik. Ne davno sem ravno čitala, da je le v tem zagotovljena zakonska sreča, ako sta si tudi zakonca po duhu sorodna. Moj duh in pa Pibrov! — Bog, kakšen razloček je med njima! Odkritosrečno Vam povem, Eufemija, da bi se vse večne dni sramovala stopati na strani takó priprostega človeka, kakor je ta Piber. Prosim Vas torej, da mi o njem v tem smislu nikdar več ne govorite; kajti s tem bi le porušili najino do sedaj vedno srečno prijateljstvo. —

Eufemija se je bila vsedla, ko je Elza govorila, in na njenem lici se je razprostirala bledoba. Videlo se je, da jo močno v srce pečejo zbadljive Elzine besede. Ko neha Elza govoriti, vstane Eufemija in s trepetajočim glasom, ki ga je zastonj skušala prikriti, pristavi: Ednajsta ura je kmalu. Inženir utegne vsak trenotek priti. Upam, da bodeš toliko uljudna in mu ne odrečeš četrť ure trajajočega pogovora in mu tudi še pokažeš, da imaš do njega nekaj čuvstva sém od Vajinega dolgoletnega prijateljstva. Varuj se osobito, da ga razjarjena kakor si ne žališ. Ako bi gospod Piber po meni popraševal, bodi tako prijazna in pripelji ga k meni v mojo sobo. — Po zadnjih besedah odide.

Ko je bila Elza sama, pospravila je malo po mizi, potem pa šla k zrcalu in popravljajoč si kodre, ki so jej viseli v čelo, govori polglasno: Gospod inženir ne bo takó hitro pozabil svojega današnjega obiska. Zadnji up, ktereга še goji do mene, hočem mu zatreti. Zares, velik greh bi bil, da bi jaz s svojimi obilimi zmožnostmi postala soproga neduhovitega možá. Kakó bi jaz mogla potem še napredovati v svojem poklicu? — Saj mi ni zopern, nikakor ne! Za prijatelja je on celó dober, ker je neskončno postrežljiv in ga prav lahko še večkrat za marsiktero uslugo porabim; ali za soproga — brrrr — — —. Stresla se je po vsem životu, nataknila si dvočnik, vzela neko knjigo ter koketno naslonivši se na sofo začela prebirati. —

#### IV.

Pol ure pozneje sedela je Elza še vedno na sofi. Ni več prebirala knjige, ktero je še v roki držala, temveč rudeča v lici, kakor človek, ki je že veliko govoril, gledala je v zadregi enomer v naslov knjige, ktereга je v teku one pol ure gotovo že dvajsetkrat prečitala.

Ni bila več sama. Njej nasproti sedi gospod, trideset let star. Jako visoka njegova postava, svetlorumeni njegov podbradek in enako-barvni lasje nam kmalu povedó, da se z njo pogovarja inženir Piber.

Pibrov obraz, ki je bil mlečnate barve in polen peg, ni bil nikakor lep. A nekaj prijaznega je sijalo iz njegovih sivih očij, kar je kmalu popravilo oni neugodni utis, ktereга je pouzročil nelepi njegov obraz. —



Oblečen je bil dobro, pa neokusno. Lice in roke je imel takó od solnca rujave, da se je takoj pri prvem pogledu spoznalo, da Piber ni salonski mož. —

V tem času ko se je Piber z Elzo pogovarjal, prosil jo je že tretjikrat da naj postane njegova soproga. Porabil je vso svojo retoriko, da bi jej dokazal, kakó se bo dalo poleg njega dobro živeti pri tisoč osemsto gold. plače brez doklad, ktera pa bode v kratkem še poskočila. Naznanil jej je, da bodo obresti, ktera ona od svojega kapitala dobiva, za naprej tudi njej ostajali; da jih sme, ako želi, prilagati h kapitalu, takó da bi ta leto na leto naraščal. Na zadnje pa jej je še obljubil večno ljubezen, zvestobo, udanost, vse kar se le more obetati. Toda bilo je zastoj. Elza je ostala pri svojem prvem odgovoru, da se namreč še noče omožiti, češ, da je premlada in tudi, ker dovolj zá-nj ne čuti, da bi mu postala družica. —

Nekaj kakor solza je trepetalo v njegovem resnem očesu, ko ves pobit poreče: Obljubite mi vsaj, Elza, da boste poskusili me nekoliko ljubiti; saj Vam časa za to pripuščam, kolikor vam drago. —

Obetati je lahko, ali ko bi Vas vendar nikdar ne mogla ljubiti, kakó naj Vam potem naznanim to hudo vest? reče Elza vidno utrujena od vednega ugovarjanja in si tiho misli: Revež, vse je zastoj, čutim, da mi ne bodeš nikdar ljub. —

Tega mi ne bode treba naznanjati, pravi žalostno inženir; spoznal bom sam.

Kako to, gospod Piber, — poreče zdaj nekoliko prijaznejše Elza, ker je začela čutiti usmiljenje z njegovim pobitim srcem, — da ste me danes takó nenadoma s tem vprašanjem napadli? Zakaj mi niste že prej nekoliko odkrili svojega mnenja, da bi se bila vsaj pripravila na važni ta odgovor? reče obotavljaje se Elza, kajti vest jej je očitala lahkomišno laž, da bi ne bila že prej slutila Pibrovega resnega nagnenja do nje. —

Ali sem kdaj mogel to storiti? odvrne naglo Piber. Vselej ko sem začel o tej stvari govoriti, smejali ste se poredno, in jaz sem-po tem takoj umolknol. —

Saj poznate mojo slabost, pravi Elza smeje se, da se namreč smejim za vsako malenkost. —

Za Boga, ne smejite se vsaj zdaj več, reče ves obupen inženir. Predobro vém, da Vam je moje snubljenje le igrača; meni pa je sveta stvar, in jaz trpim pri tem neizmerno. —

Elza pogleda na uro, kakor da hoče preračuniti, kakó dolgo že traja to neugodno besedovanje med njima, in kdaj da bi utegnil Piber oditi, potem pa pravi vzdihnóvši: Moj Bog, saj se ne smejim! —

Piber je uganil njeno misel in vstane, vzame klobuk in rokavice ter gledajoč v tla mrmra polglasno: Že vém, zakaj nočete postati moja



ženica. Jaz sem Vam pregrd, preubog! Vi ste lepa in ljubeznjiva! — Na enkrat umolkne, a kmalu potem ponižno in popolnoma pobit dostavi: Predobro vém, da zaslužite Vi boljšega soproga, nego bi bil jaz! —

Pač res, misli si Elza; veseli me, da to sam izprevidi. In ker so jej njegove besede laskale in je ona upala, da je zdaj pri konci s svojim snubljenjem, poreče prijaznejše, da bi ga nekoliko upokojila: Vidite, gospod Piber, ker Vas smatram za svojega največjega in najboljšega prijatelja in Vam jaz kot prijateljica najboljšo želim, ravno zato nočem postati Vaša soproga. —

Eden žarek sreče je pri teh besedah razsvetlil klaverno inženirjevo lice. Njegovo sree je zopet začelo upati. Odložil je hitro klobuk in rokavice, prijel rahlo Elzino roko in med tem ko so se mu pogladile gube na čelu, dejal je ves radosten: Ali res, Elza, da mi Vi najboljšo želite? O, potem pa bodite moja! Kajti le z Vami imam vso srečo, vso blagost. —

Elza poskuša odtegniti mu roko ter gleda čemerno v stran, da ne bi njene oči srečale njegovega prosečega pogleda. Na tihem se pa jezi, da mu je s svojo neprevidnostjo zopet podala nekaj upanja. — Ali, gospod Piber, — reče potem nevoljna in skrije hitro roke, ktere mu je srečno odtegnola, v žep svoje obleke, da bi on zopet ne segel po nje, — ako bi jaz postala Vaša soproga, bili bi Vi potem najnesrečnejši človek na svetu. Le poprašajte ljudi, ki so prisiljeni z menoj živeti, kakó jih znam trpinčiti! Ubogemu rajnemu očetu sem delala skrbij, odkar sem prišla k zavesti; Eufemija pa naj Vam le pové, kakšen križ sem jej jaz! —

Nehajte biti nje križ in postanite moj križ, poreče Piber z resnim obrazom. Eufemijo že križate ednajst let; osvobodite njo in križajte mene za naprej, Elza! —

Kesali bi se takoj prvi dan. Moje trme segajo črez vse mere, reče Elza živahno in si izmisli po mogočnosti sebe očrtniti, upajoč, da mu s tem ohladi ljubezen do nje. —

Kakó bi potem mislil in čutil, odgovori Piber mehko, ne bode nihče zvedel, tudi Vi sami ne. To je pa gotovo, da Vas bodem ljubil vedno enako. —

Ali pomislite, gospod Piber, da sem jaz tudi lena. Jaz nočem vedeti za nobeno delo. Postala bi s časoma Vam in Vašej hiši neprenesljiva kazen. —

Imel bodem kuharico in služkinjo; Vam ne bode treba nič delati. —

Ali ne veste, da sem jaz tudi pisateljica in hočem tudi ostati? Ali Vas ni strah take pošasti? — Jaz potrebujem mnogo knjig, da se dalje izobrazujem; mnogo papirja in črnila, neizmerno veliko peres in svinčnikov itd., da koncipiram, poleg vsega tega pa v hiši nič delati! Ali ne znate preračunati, kaj vse to stane? —

Za Vas bi se rad trudil in ubijal, ko bi bila sila, reče inženir ves bled z votlim glasom, ter gleda Elzo z neizmerno ljubeznijo in bolestjo, z onim globokim zadnjim pogledom, s katerim opazujemo pri slovesu drago nam osebo, ker ne vemo, ali jo bomo še kdaj srečali v življenji, ali ne. — Z Bogom, gospodična Elza, bodite srečni! reče potem bolj krepko in seže po klobuk. Ali mi hočete kdaj pisati? —

Kako dolgo boste izostali? poprašuje Elza z glasom, ki je kazal, da želi, da bi dalje ko mogoče izostal. —

Najmanje eno leto. Ali mi boste kdaj pisali? —

Ali — da — jaz ne vem — morda — bojim se, da Vam ne bodem imela kaj pisati, pravi nazadnje Elza. —

Ali ne veste prijatelju kaj pisati? poreče Piber bridko in si pogladi podbradek s tako nevoljo, da se je Elza zbala, da bi mu v roki ne ostal. — A kmalu mehko pristavi: Storite, Elza, kakor Vam sree veli. Jaz sem Vaš prijatelj in čutim, da tudi ostanem do svojega zadnjega vzdihljeja. — To rekši pa kar naglo sobo zapusti. —

Elza gleda nekaj časa za njim. Zdela se je sebi klaverna in zamisljena. Pibrova zvesta udanost jo je za trenotek ganola. A kmalu se predrami in malomarno reče: Nič, nič! domišljijo ima vročo, to je vse! On ni za me stvarjen, jaz pa ne za-nj!

Pa kakó priproste črevlje je imel! Jaz mislim, da so menda celó iz svinjskega usnja! Se vé, vedno mora plaziti po hribih in blatu. Inženirski stan je pač priprost stan! — O, kako dolgočasno je bilo najino govoričenje! Škoda za zlati čas, kterega sem s tem potratila! Koliko bi bila v tej uri napisala! Moj duh je bil danes takó veder, moja fantasija takó živahna. Celo poglavje svoje novele bi bila lahko dogotovila! Ljubezen — zakon! Kakó prosaično se to glasi v mojej takó vzvišeno čutečej duši! —

## V.

Preteklo je nekoliko mesecev. Inženir Piber je v Belgradu zastoj čakal dan za dnevom, da bi mu Elza pisala. Na pisma, ktera je pisal njej, dobival je vselej prijazen, toda kratek odgovor samó od Eufemije. S strahom se je vedno bolj prepričeval, da so vse nade, ktere si je stavil, da si še pridobi Elzo, brezuspešne. Postajal je zató vedno bolj tih in zamišljen ter se izogibal vsake družbe.

Eufemija je imela kaj opraviti, da pregovori Elzo, da bi odgovarjala na Pibrova pisma. Prijatelju bodeš vendar pisala nekaj prijaznih vrstic, da mu polajšajo samotarno življenje na tujem, rekla je večkrat Elzi. Če si mu tudi odbila njegovo snubljenje, ne vidim v tem nobenega uzroka, da bi mu tudi še odtegnola svoje dolgoletno prijateljstvo. —

Po takem in enakem prigovarjanji pripravljala se je potem Elza



najmanj že desetkrat, da bi Pibru pisala. A nikdar še ni dalje prišla s svojim pismom kakor do naslova. Temu pa je bil uzrok besedovanje, katero je vselej prej imela z Eufemijo zavoljo tega.

„Dragi prijatelj!“ ni hotela pisati, češ, da bi si Piber iz besedice „dragi“ gotovo delal novo upanje.

Naslov: „Častiti prijatelj!“ zdel se jej je smešen, potem ko sta si vedno drug drugemu bila domača.

Samó „prijatelj“ pa, kakor je Elza želela, ni zopet Eufemija dovolila, ker je menila, da je tak suhoparen naslov razžaljiv za dobrega prijatelja. In čas je prešel s pričkanjem, tako da je Elza nazadnje vselej odložila peró in raztrgala papir, ki je bil za Pibrovo pismo namenjen. —

Med tem pa so prišle druge okoliščine, ki so bile krive, da ni Elza samo Pibru ne pisala, temveč celó pozabila, da živi sploh človek tega imena. —

Nepričakovano je dobila nekega dne povabilo, da bi spremila v toplice vdovo nekega svetovalca, ktera je v istej hiši, kakor Elza, s svojo hčerjo stanovala. Elza je radostno to ponudbo sprejela ter z njima na štiri tedne odpotovala. —

Elza je s prva Eufemiji pridno dopisavala. Nenadoma pa je Eufemija zapazila, da postajajo njena pisma vedno resnejša in bolj ko mogoče ljubeznjiva. In ona lahkomišelnost, ona zbadljivost, ki je bila lastna Elzinemu značaju in se tudi v njenih pismih vselej pokazovala, izginola je popolnoma.

Eufemija se ni mogla dovolj načuditi tej naglej spremembi; ker pa je Elzo takó dobro poznala, kakor sama sebe, sodila je, da se ima ta sprememba pripisovati le kakemu prijetnemu, za Elzo važnemu slučaju, ktereга pa jej je Elza iz kakšnega si bodi uzroka še zamolčevala. —

Eufemija se ni motila v svojej slutnji. Kmalu dobi pismo od Elze, v katerem jej ta s sladkimi besedami in radostnimi vzkliki naznanja, da ljubi in je ljubljena od najlepšega, — najmodrejšega, — najduhovitejšega moža. Še le proti koncu pisma jej tudi pové, da je nje izvoljenec tamošnji imenitni topliški zdravnik, mož kakih petintrideset let star, ki redno dvakrat na dan bolno gospó svetovalko obiskuje, in da je tudi ob tej priliki nastalo njuno znanje. Kaj bi Vi rekli, zlata moja Eufemija, končala je Elza svoje pismo, ko bi Vas prihodnjič objela kot nevesta? — Gospa svetovalka namreč pravi, da se morajo zaročbe vselej hitro sklepati, zakaj moški so lahkomišelní in se kmalu spremenijo. Posebno tukaj bi bilo jako nevarno čakati, ker je devojk lepih in premožnih na izbiro. Ali nimate nič proti temu, da se po nasvetu modre gospé svetovalke z njim zaročim, še predno zapustim toplice? — Na vsak način pa Vas prosim, da si klaverno podobo gospoda Pibra izbijte iz glave, kteremu bi Vi takó radi tašča postali. Slovesno Vam povém, da ne bo Piber nikdar moj

soprog. Moj skorajšnji ženin Vam bode na vsak način častnejši zet, ker je stokrat vrednejši od inženirja; le njemu torej darujte odslej naprej svoje nagnenje i. t. d. —

Eufemija se ni mogla smeha vzdržati, ko je dočitala to pismo. Moja Elza, rekla je srčno-mehko, mi naznanja, da je skoro nevesta, našteva mi lastnosti in vrednosti možá, katerega ljubi; nazadnje mi prigo-varja, naj ga sprejemem kot zeta, a najimenitnejše, to je imé tega mojega bodočega zeta, pozabila je vendar najbrž vsled prevelikega veselja pristaviti. Ta čin mi zopet kaže mojo Elzo v svojej pravej podobi. —

Takoj drugi dan je Eufemija Elzi odgovorila. Dragi moj srček, pisala jej je med drugim, videti tebe srečno, bila je moja največja slast že od nekdaj. Vendar zdi se mi, da nekoliko prenaaglo siliš s svojo zaroko. Rada bi bila vsaj tvojega izvoljenega še osebno spoznala, predno privolim v to zvezo. Vendar ker si od mene že od nekdaj vajena, da ti ničesar ne odrekam in bi te zdaj éna izjema preveč užalostila, prisiljena sem v to zvezo privoliti. — Sicer pa upam, da si svoje srcé v vseh zadevah izprašala — saj nisi več otrok — ter da hočeš postati nevesta s popolnim prepričanjem, da bodeš enkrat kot soproga svojega moža osrečevala. Ker pa mi tudi častita gospa svetovalka piše, da je zdravnik skozi in skozi izvrsten mož, sprejmita torej moje privoljenje in moja najsrečnejša voščila k Vajinej zaroki!

Prosim pa, Elza, da mi v prihodnjem svojem pismu zopet ne pozabiš imena povedati in priimka svojega ženina, da zamorem to naznaniti stricu, gospodu dekanu, in drugim našim znancem. Bodi previdna, ljubka, v govorjenji, dostojna v obnašanji s svojim ženinom kakor tudi z vsakim.

Naj Vajina ljubezen ne bo meteor, ki naglo prisveti in naglo izgine, temveč čuvstvo, katero se ima ukoreniniti in naraščati v medosebno spoštovanje. — Jaz začnem takoj skrbeti za tvojo balo i. t. d.

Eufemija je odposlala pismo ter proračunila ure in dneve, ki še morajo preiti, da dobi novo Elzino pismo z novostjo, da je že nevesta in kako je imé njenemu ženinu. —

(Dalje pride.)



# Nočna poroka.

Balada.

„Zakaj popótnik nočni  
Na duri trkaš mi?  
Miruje vse po dolu,  
Ni daleč polnoči.“

„Naj bije ura pozna,  
Naj daleč polnoč ni,  
Odpri mi dekle, dokler  
Tam luna še blešči.“

„Ne vidite li mati,  
Oj stara mati vi,  
Podobe resnoglede,  
Pod oknom ki stoji?“

„Sladkó mi spavaj dete,  
Kedo bi tamkaj stál;  
Le voda v dol deróča  
Podí za valom val.“

„O mati, stara mati,  
Poglejte, bledih lic  
Na prsih svojih nosi  
Rudečih šop cvetic.“

„Sladkó mi spavaj dete,  
To ni ti bled obraz,  
To ni rudeč ti šopek,  
To lunin je le kras.“

„Oj mati, stara mati,  
Ne vidite, z rokó  
Mi belo miga, vabi  
S sebój me v noč temná.“

„Sladkó mi spavaj dete,  
Ne vabi te nikdó;  
Ob vodi le rakita  
Priklanja se takó.“

„Oj mati, stara mati,  
Gorjé, kako preti  
S povzdignenim zdaj prstom,  
Mudi se mi, mudi.“

„Sladkó mi spavaj dete,  
Ne boj se tukaj nič,  
Krog ókna glej, fofóče  
Le sova nočni ptič.“

„O mati, stara mati,  
Poglejte, pisan roj  
Pod oknom tam se zbira,  
Kaj bode li nocoj?“

„Sladkó mi spavaj dete,  
Ne zbira se nikdó;  
Vihar ponočni piše  
Po gozdu le takó.“

„O mati, stara mati,  
To veter ni močán,  
Izbrani to so svatje  
Za moj poročni dan.“

„Gorjé, kaj bledeš dete!  
Ni ženina ti tú;  
Sto milj oddaljen biva  
Od našega domú.

To limbarji so beli  
V gredicah tam rastóč,  
In liste odcvetene  
Po vrtu sipajóč.“

„O čujte, zvon poročni  
Zapel je že glasán,  
O mati, stara mati,  
Poroke moj je dan.“ —

Sklonila se nevesta  
Čez okno v svetlo noč,  
Da njega bi objela,  
Ki vnel ljubezni moč.

Valovi zašumeli  
Ob hiši so strašné,  
Sprejelo njih naročje  
Nevesto je bledó.

Hčer mati, stara mati  
Zamán je zdaj bolná  
Iz mokrrega naročja  
Vabila presladkó.

Glas votel le iz vode  
Odmeval je takó:  
K poroki, mati, vede  
Zdaj ženin me ljubó.

## Predice na Gorenjskem.

Vsak letni čas prinese svoje delo, a z različnimi opravili pridejo tudi razne veselice. Ko ptice v jeseni naše kraje zapuščajo ter se v gorkejšje dežele selijo, tedaj odhajajo tudi mestjani, ki so preživeli gorke poletne dni na deželi, od tod v mesto, kjer imajo svoja stalna bivališča in svoje delovanje. Poletni čas iščejo bogatini razveseljevanja v krasnih in zdravih, navadno med gorami ali v gorah ležečih krajih, po zimi pa se kratkočasijo v mestnih palačah na plesiščih, v gledališčih in na drugih za razveseljevanje pripravljenih mestih. Kmet pa ostane leto in dan tam, kjer stoji njegova hišica, tú ga najde spomlad, tú ga greje vroče poletno solnce pri obdelovanji polja in kmetije, in v ravno tistem kraju vidi zopet marljivi kmetič listje rumeneti, in ko pride mrzla zima, ko se pokrije zemlja z belo odejo, greje se zopet pri gorkeji peči, kjer obhaja po starih šegah božične praznike.

On ne išče posebnih krajev za razveseljevanje in za kratkočasenje, a vendar ga lahko najdeš vsak letni čas veselega, ako ga ob pravej priliki nalletiš. Dolgi zimski večeri mu ne minejo brez vsake kratkočasne spremembe, in reči se sme, da mu ravno zima prinese marsiktero veselo uro, osobito mladina je dostikrat prav dobre volje v tem času. Poglejmo nekoliko v kmetsko hišo tedaj, ko se prede, in našli bomo zbrano družbo v govorjenji in kratkočašnji.

Dekleta se že ob pravem času zmenijo, kam hočejo iti na prejo; navadno se zbirajo zdaj v tej, drugikrat zopet v drugej hiši. Kjer pa so predice, tam gotovo tudi brez fantov ni. Ko se stemni, prikaže se luč skozi nizka vrata kmetske hiše, nekdo gre s svetilnico v hlev, drug ima v konjaku opravka, gospodinja pripravlja v kuhinji večerjo, otroci pomagajo temu ali onemu, in ko je živina opravljena, priporoči jo vsak varstvu božjemu, zapre vrata in družina gre k večerji, po večernej molitvi pa se jamejo kolesa vrtiti v kolovratih; vendar to ne trpi dolgo.

Dekleta vzamejo kolovrate in predivo ter gredó na prejo k sosedu. Tukaj najdejo že domače predice vsako na svojem prostoru. V zidanej steni se kuri na malem ognjišču, ki se imenuje „leva“. Ker je škoda druge svečave, zato je napravljena leva; tu se žgejo bukovke treske, ki ne pokajo in dajejo dosti svetlobe. Družba postaja vedno večja, predice se vsedejo po klóph, fantje jim nasproti na druge klopi, priletni ljudje in domači otroci pa se, ako še niso plegli, zberejo okrog peči. Pri levi sedi kak domač fant ali hlapec ter skrbi, da ogenj ne ugasne. Tudi gospodarji pridejo radi v vas in se pogovarjajo o resnih rečeh med seboj. Celó v politiko se vtikujejo, najbolj pa jih veseli govorjenje o vojskah. Kar je kdo doživel v svojih vojaških letih, vse se pripoveduje take zimske



večere, kdor ne vé ničesar povedati, pa posluša. Govori se tudi o hudih časih, ki so jih že davno prorokovali, da bodo prišli čez pregrešno ljudstvo, in zopet se vname govorica o davkih. To so predmeti možakarjem. Fantje in dekleta pa dostikrat nimajo prave zastopnosti za take reči, zato si pripovedujejo rajši kaj drugega, kar vzbuja smeh in kihlanje. Da se tej ali onej kaj ponagaja, nam ni treba omeniti; vsakej pa nekako dobro dene, ako jej ustavi kak živ nagajivec kolo ali jej zmede kodelo na kolo-vratu, čeravno se navidezno jezi nad tako predrznostjo.

Ako še povem neki dogodjaj iz otročjih let, ki mi je ostal v spominu, popisal sem skoro vse, kar je poglobitnega ob času, ko so dekleta na preji. —

Kolikor se je predic imelo zbrati, bile so že v hiši s kolovrati. Vsaka je imela odločeno, kar hoče spresti nocoj. Tudi možaki so že pušili iz svojih pip, da se je videlo, kako je šel dim v levo in iz leve potem z drugim v dimnik. Mladina se je jela pogledovati, ko gre gospodar ven in zapre vežina vrata. Gotovo je šel mož prezgodaj zapirat.

„Tete hercaj, sneg gre, sneg in kako ga nese, vse belo je že zvunaj pred pragom,“ pravi kmet, ko pride nazaj v sobo.

„Zakaj ste tako zgodaj zaprli?“ vpraša ga nekdo iz družbe, „saj še utegne kdo priti; Miklavžiča še ni in Štefaniča.“

„Bode se jima pa odprlo, če prideta; veža se mora zapreti, ker smo vsi tukaj; bodeta že trkala, če prideta, toda nocoj jih bode sneg zadrževal.“

Videlo se je na obrazih mladine, da jim ni prav, ako bi omenjenih gostov ne bilo. „Saj je še zgodaj, bota že prišla, snega se ne zbojita,“ pravi eden mladenčev. „Kaj še!“ pritrdi mu drugi, „in če bi ošpičene prekle padale izpod neba, ne izostaneta.“

Miklavžič je bil star neoženjen človek, ki je vedel mnogo povestij. Pravil je o divjem lovu, o turskih vojskah iz davno minolih časov, o zakladih, o zakletih deklicah, o copernicah; stara prorokovanja je vedel, tudi ono, da bodo prigromele še enkrat turske trume čez naše dežele; šle bodo neki notri do Rena, vendar se bodo zopet ravno tako hitro vrnole, kakor so prišle; in trpelo ne bode dalje, kar bodo v naših krajih, kakor toliko časa, da se bode én človek z dvema hleboma kruha lahko preživel v zakritji, ali porabil jih še ne bode, enega hleba bi mu pa bilo vendar premalo. Ljudje se bodo poskrili v hribih, zbežali bodo v gore, in le tisti bodo v gotovem zavetji, ki se ne poskrijejo ne na podnožji, ne vrh gorá, temveč v sredi gore. To bode najhujši čas, ki se ga imamo še bati, in oni, ko se bode v črnem gozdu „punt“ vnel, potem pa pridejo lepša leta. Ta Miklavžič je bil živa knjiga, polna povestij in prorokovanj, posebno kratek čas za nas otroke.

Štefanič je bil ravno tako naš ljubljeneč, vendar še več je veljal

pri doraščajočih dekletih in bolj odraščenej mladini sploh. Štefanič, suh kot skorja in včasih pijan kakor mokra goba, bil je tudi neoženjen, dejali so, da je dober krojač, toda delal je le toliko časa, dokler ni krajcarja dobil v roke. Ko je dobil denar, pustil je šivanko in nit, zapele so strune na njegovih citrah in motil je še druge delavce.

Miklavžič je po letu pasel, po zimi ni imel nobenega posebnega dela, najrajši je Štefaniču družbo delal. Poslednji je bil tudi filosof, vendar svojih načel ni mogel nikomur razkladati, ker se nikdo ni zá-nje zanimal, in če je jel modrovati, reklo se mu je dostikrat, „da mu je nekoliko manjka“.

Čas je hitel naprej, dekleta so imela nektera že čez polovico dela končanega, otroci na deskah nad pečjo so zastonj čakali Miklavžiča, pospali so.

„Le čakaj, Štefanič, boš videl, kdaj ti zopet dam za pijačo,“ godrnja eden fantov pri mizi, „tako za gotovo mi je obljubil, da pride nocoj; vidiš Mina, pa ga ni, te sove grde, suhe!“ govori deklici na uho. „Če ti je obljubil, že pride, on se ne zlaže rad, samo ko bi ga bil šivat prosil, tedaj bi ga pa gotovo ne bilo,“ tolaži ga ona. „Hej, hej!“ sliši se glas zvonaj in nekdo potrka na okno. „Odprite, da bom notri mogel, če ne zapade mene in mojega prijatelja sneg, nama bote pa napravljali znamenji, da sva tukaj v smrt prišla,“ beseduje prišlec in gre mimo oken k vratom. Hitro leti eden fantov in v sobo pripelje Miklavžiča in Štefaniča. Oba sta bila bela in snežena, kar je moglo na njih ostati.

„Takega pa še ne, nocoj gre, da človek skoro od hiše do hiše ne najde, skoro naju je zapadlo, čeravno sva dva; ko bi obljubljeno ne bilo, ne bila bi prišla, je-li Miklavžič, da ne?“

„Obljuba se mora izpolniti, in ko bi ne vem kaj bilo!“

„Kaj vi mati, ste kaj dobre volje?“ nagovori krojač gospodinjo; „midva sva vedno nekoliko v prepiru, pa z očetom tudi, je že tako, človek je revež, toda zdaj se vam več ne zlažem; kedar hočete, pridem šivat.“

„Kar tukaj boš ostal nocoj, na peči boš spal, če hoče tudi Miklavžič lahko, otroci so vaju čakali, ravno predno sta prišla, spravila sem jih v postelje, ker so mi pospali. Radi bi bili poslušali, ko bi jim bil Miklavžič kako povest povedal.“

„Mati, danes jih nič ne vem, vse sem pozabil, jutri jih jim bom pravil, celi dan bom pripovedoval, saj vidite, kako dekleta hité, to bodo debele niti; Štefanič, moj prijatelj jim je tako podkuril, da vidoma kodelje manjše postajajo.“

„Res je, dekličí! ne prenašlo, čedno mora biti spredeno, če ne, ne bode nič. Ko vsaka svoje delo dokonča, toda lepo, potem če že malo zacitra, naj bo, delo pa je prvo.“



„Delo je prvo, potlej še le Štefanič pa njegove citre, kaj ne mati,“ govori godec sam; „danes mi še pele ne bodo, prsti so mi omrznoli, kar trdi so, kakor same kosti, in pa strune, strune! te, te! vse je mokro, če se ne motim, tam-le doli me je bilo notri v apnenico zaneslo, je-li Miklavžič?“

„Res je, komaj sem ga iz nje potegnil, skoro utonol mi je.“

„Vidva sta prava, komaj sta prišla, že lažeta,“ zavrne ga gospodinja, „ne vesta, da je vsaka laž greh?“

„Nekaj morava govoriti, ko bi vam kaj drugega pravila, zdelo bi se vam tudi greh. Jutri bom šival, bote videli, kako bom priden, samo da ostaneva prijatelja, kakor sva bila do zdaj. Če hočete, štirinajst dnij bom šival, ali še dalje, nikamor ne grem, dokler ne dodelam vsega.“

„Saj te ne bomo spustili in tudi krajcarja ne dobiš v roke, dokler vsega ne dodelaš.“

„Je že dobro, od zdaj naprej tako ne bom več pil, odpovedal sem se vsej pijači, nocoj sva ga zadnjikrat, je-li Miklavžič, ljubi Miklavžič, ti pa jaz, jaz pa ti.“

Gospodinja pravi potihoma pastirju na uho, naj kaj pripoveduje, dokler nimajo predice spredenega, da ne bodo preveč površno naredile, potem se bode že smelo nekoliko plesati. Lažje potrpijo, ako se jim kaj pripoveduje, naj že bode, kar hoče. Dokler nimajo vsega dodelanega, ne smejo prenehati.

Štefanič je ubiral strune in ko je bil gotov, vstopil se je pred može in je jel govoriti. Najprej pa je dejal predicam, da ne zaigra, dokler mati ne dovolijo. „Če hočete, naj vam Miklavžič kaj pové, je-lite mati?“

„Tako, tako, Štefan, vidiš, ti še pravo zadeneš.“

„Saj veste, vsaka reč ima svoj čas, mi se tukaj z dedei kaj pomenimo, moj Nikola naj pa fantom in deklíčem pové, kako se je skrival, ko so ga hoteli v vojake vzeti.“

Krojač je jel možakom govoriti, kako dobra letina bode prihodnje leto, koliko se bode pšenice pridelalo, koliko rží, vse je dokazal, kar je prorokoval, da mora tako biti. Živina bode poskočila in les se bode drago prodajal, ker se ga za ladije na morji mnogo potrebuje, živina pa mora poskočiti in kup dobiti, ker je že dve leti bila v več krajih huda suša, da se ni moglo dosti živine rediti, le v goratih krajih in kjer je dosti gozdov in lesa, niso suše imeli, a drugod povsod, zato mora na spomlad kupec na goved, na ovce in na konje priti. Štefanič je poznal svoje poslušalce, čeravno so mu nekteri hoteli nekoliko oporekati, vendar pa so drugi potegnoli z njim, ker so radi slišali, ako se jim je pravilo, da se bode vse na boljše obrnalo.

Miklavžič je sedel sredi mladine in je pravil, koliko je skusil, ko



se je skrival. „Jeseni je bilo,“ pravi, „že precej mraz, ni bilo več prijetno pod milim nebom prenočiti. Vsega mi je zmanjkalo v gori, ne kruha, ne moke, ne soli, ne tobaka, ne nobene ljube stvarice nisem več imel. Od doma mi nikdo ni mogel ničesar prinašati, imel sem samo mater, in niso vedeli, kje sem skrit. Vsi moji tovariši so se mi že pogubili, nekatere so ulovili, drugi so šli sami, sam sem ostal, nekaj jih je šlo bolj blizu vasij. Na Preganicah je stal debel votel hrast. V ta hrast so nam nosili ljudje hrane: kruha, moke, soli in včasih še kaj drugega. Vreča se je obesila v drevo, in po noči ali tudi po dnevu smo šli gledat, ali je kaj za nas. Devali smo tja prazne vreče in umazane srajce, sploh ako je bilo treba kaj oddati. Tisti, ki so nam nosili, vedeli so že, čegavo je to, čegavo je ono, mi pa tudi, hrano smo si bratovsko delili. Grem torej tja neki večer. Sam sem bil, noč se je naredila, preiščem hrast, toda ničesar ni bilo tukaj. Lačen, kakor volk po zimi, kaj čem storiti? Vsedem se in nekoliko posedim. Čakam in premišljujem, potem vstanem in grem počasi doli proti Jelenicam. Vrh roba nekoliko postojim in gledam pa poslušam, kam bi šel? Domú ni varno, a rad bi bil z materjo govoril, vsaj povedal bi jim bil rad, kje se držim. Kaj je z Lenčiko? saj veste, da sem tudi v vas hodil, ko sem bil v tistih neumnih letih. Odločil sem se, da grem pod okno in jo pokličem. Naj bo, kar hoče, grem, in šel sem. Komaj pridem v dolino, kar zaslišim pod Jelenicami, kjer se gozd začenja, pesje lajanje in tuljenje. Tu so, lovači so in konjederec s psi z njimi, zdaj me imajo svet križ božji! Bil sem doli pri vodi, kar čez sem jo mahnol, da sled izgubé. Pozno je že bilo. Okoli polnoči je moralo biti, ko sem jo rezal gori po Hudem grabnu. Nobene reči ni bilo slišati za mano, menda je vsa druhal ostala onkraj vode. Grem torej dolgo, celó gori do konca grabna, tu jo zavijem v hrib, in šel bom čez Plesnjivec, sem si mislil, pa proti vasi. Komaj pa sem bil na vrhu, zaslišim lajanje v grabnu. Sredi hriba sem še precej dolgo sedel, počival sem in potem sem šel po času do vrha. A zdaj me je zopet vzdignolo. Kar so noge dale, sem jo pihal in na ravnost v vas. Tu zlezem po lestvi, ki je bila pri hlevci pristavljena, na Ječmenčev hlev. Potegnem lestvico za sabo in se zarijem v kup sena. Ležim in si skoro sopsti ne upam. Vse je bilo dolgo časa tiho; sem že dober, si mislim. Ne bo jih, vendar sem jim jo upihal. Kar se zopet zasliši lajanje. Vedno bliže je bilo, vedno glasneje. Ni trpelo dolgo, pa se vsiplje cela druhal proti vasi. Ječmenčev hlev stoji ravno na konci vasi. Okrog in okrog hleva je bilo cviljenje, lajanje, vse glasove sem slišal; kar zazvoni v farnej crkvi dan. Kakor bi bilo treščilo med to druhal, tako naglo se je vsa poizgubila. Nobenega človeka, nobene živali ni bilo več slišati, tudi sledú ni bilo zjutraj videti. Kaj je bilo? Divji lov! Ko je dan zazvonilo, morala je vsa brklarija izgubiti se, ker zvon, ki je dan naznanil, vzel jej je vso



moč. Raztrgalo bi me bilo, ko bi me bilo dohitelo. Samo ko bi bil na voznej poti in bi se bil vlegel v desno kolesnino, bil bi se rešil. To sem vedno slišal, da se človek tako reši, ako ga napade divji lov.“

Miklavžič je dokončal in Štefanič je nehal možakarjem razkladati, predice so imele polna vretena, postavile so kolovrate na klopi. Stoli so se pod mizo potisnoli ali postavili v vežo, ples se je začel. Zdaj še le je prišel Štefanič do prave naloge, mati so pa morali čuvati nad mladino, da se ni predolgo v noč plesalo.

*M. Tonejec.*

## Prijatelju.

Dan in noč in noč in dan  
Le solzé in sanje;  
Dan zaziblje v nov me san,  
Noč mi plaši spanje.

Táko tožim in bedim,  
Ko vse drugo spava;  
V sanje zopet se vtopím,  
Ko se svit zaznava.

V tihih sanjah hodim sam;  
Kam, zakaj in kodi?  
Tega praviti ne znam,  
Boga vprašat hodi!

Boga vprašaj in pa njo,  
Ki jo išče duša;  
Vprašaj ti mi ljubico,  
Mene ne poslušaj!

*T. Turkuš.*

## Slovanske Benetke = Spreewald.

Spisal *K. Glaser.*

Če potuje zaveden Slovan po tujih deželah, zasleduje radostno slovanski živelj, kjerkoli se mu za to priložnost ponuja. Tužna nam majka! koliko zemlje zaseda sedaj Nemec, ktero je smel poprej Slovan imenovati svojo domovino! Lužičkih Slovanov še živi okoli 120.000 na Saksonskem in Pruskem in še ti govoré dvoje narečje.\*

Ko sem se na potu v Berolin v Draždanah nekoliko ur mudil, lepa poslopja in cerkve ogledoval, našel sem v katoliški cerkvi to-le naznanilo:

Wazjewjenjo  
za katoličkih Serbow w Drježdžanach  
a wokolnoscí.

Serbske bože služby za katoličkih Serbow budža so w leće 1881 dđeržec:

6. marca, 29. meje, 25. septembra, 27. nowembra.

\* Po štetvi od l. 1871. bilo je na Pruskem 2,415.000 Poljakov, 120.000 Vendov (na Lužickem) in 50.000 Čehov (na Šleskem), torej skupaj 2,585.000 Slovanov.

Kemše započnu so dopoldnja, spovedž pak hižom rano po 6 hodž. — Prestave ni treba.

Kljubu temu javnemu pozivu Nemci mirno spé; če se pa v kakem ponemčenem mestu na slovenskej zemlji pokaže slovenska črka, joj, kako to v oči bode!

Saksonski kralji niso stiskali svojih slovanskih podložnikov, pač pa se o Prusih tako ugodna sodba ne more izreči; a vendar so se še blizu Berolina Vendi ohranili in sicer v Spreewaldu ali Spirjevinem lesu.

Zakaj sem ta les imenoval slovanske Benetke, dragi čitatelj! to brzo izveš.

Spreewald leži ob železniškej progi „Berlin—Görlitz“; štiri postaje: Lübben, Lübbenau, Vetschau in Cotbus ležé ob robu tega znamenitega lesa. Najprimernejša postaja pa je vendar Lübbenau, do koder imaš 75 kilometrov od Berolina, če si hočeš to pokrajino ogledati.

Po naših pojmovih o lepih krajih je sploh večji del severne Nemčije, posebno berolinska okolica žalostna; tam nahajaš pesek in — pesek; iz tega peska štrli proti nebu kilavo smrečje in hojčje; tu pa tam se še nahajajo lepi lesi, pa ti so izjeme. Iz teh lesov molé visoki tovarniški dimniki; prijaznih gričev, lepih gor, zelenih travnikov, rodovitnih njiv in mikavnih vesnic pa najdeš le malo. Če hud veter na vse strani pesek nese, imenuje se to „Brand“.

Najnižji del te ravnine „Brandenburger Mark“ imenovane je Spree-wald; na Lübbenavškem kolodvoru najdeš napis: „47·7 meter über dem Tegel bei Amsterdam“.

Vsaka še tako plitva ponikvica je napoljena z vodo. Najzanimivejši kraj tega lesa je Borkova (Burg), kamor moreš le od postaje Cotbus deloma pešice priti; kajti od vseh drugih postaj si moraš najeti veslarja, da te v čolnu tja spravi. A prav za prav veslarji ti ljudje niso, ker ti čolne s hłodi porivajo, ki so na enem konci z železom okovani.

Rečica Spree — Spirjeva se imenuje ena struga in je morda rečici ime dala — namaka prè v 270 strugah ta les; po 23 se redno veslari, druge pa delajo mejo posameznim posestvom; večji del tamošnjih posestnikov mora do soseda na čolnu po vodotoku; tam ni nobene poti, tam ne vidiš niti voza niti konja; na travnik ali na njivo ti je treba v čolnu; v šolo mora mladina na čolnu, in v čolnu dohajajo večjidel ljudje ob praznikih v cerkev. Po zimi pa si naveže staro in mlado, moški in ženske drskalnice na urne noge kakor na Holandskem. Samo tam, kjer ste vasi Lipe in Borkova, je ozemlje nekoliko vzvišeno, da morejo nekteri kmetje tudi peš v sosede.

Večji del tega ozemlja so travniki, jelševje in grmovje; njiv je le malo in te se morajo z velikim trudom tako prirediti, da so vsaj za čevelj višje od travnikov. Če je deževno leto, kakor je letos (1881) tam bilo,



preplavi voda travnike, in takrat se vidijo samo posamezne hišice, drevesa in njive; vse drugo je pod vodo. Seno je v velikih kopicah na kolih in ostane tudi po zimi zvonaj.

Ti Lužičanje — v pravem pomenu Lužičanje ali povodnji ljudje — redé se večinoma ob živinoreji; ta posel umejo dobro in spravijo tudi svojo tolsto goved v lep denar.

Če se po strugi „Mutnica“ imenovanej navzgor voziš, je vse, kar na levem bregu vidiš, državina last: „koeniglicher Forst“; grajščina Lûbbenau dobiva za najemščino pri travnikih na leto po 20.000 tolarjev, in vsa ta najemnina se mora naprej plačevati.

Ljudje so resnobni, deklice milega, melanholičnega pogleda, kakor bi hotele reči: „Dragi popotnik! me smo še Slovanke, Vendinje; pa mili Bože, kako bo čez sto ali dve sto let?“

Otroci pritekajo do obrežja iz nizkih hišic in mečejo raznovrstne cvetlice v čoln, z lepimi očmi milo proséč malega darú; človek bi moral biti trdega srca, ko bi se ne dal omehčati in ne podaril nekoliko penězov.

Nošo imajo te Slovanke jako lepo. Oprsni jim je večjidel iz črnega sukna; snežnobeli kratki rokavi pokrivajo samo mali del roke; jankice imajo običajno rudeče s širokim žoltim obrobkom; tu pa tam vidiš tudi modre. Osobito lepo so izdelani zavrtni prti in peče, v ktere so všite lépe cvetlice. Peče pa navadno niso bele in so prevelike; vsled tega se pa tudi mlade deklice starejše vidijo.

Kakor povsod tako se tudi v Spirjevinem lesu Vendinje lepo opravljajo, ko gredó v cerkev ali pa na ples. Vsako nedeljo ob desetih je protestantovska božja služba v cerkvi v Borkovi v slovanskem jeziku. Če si, dragi bralec, videl kdaj te deklice, kako prihajajo lepo oblečene v cerkev; če si radostno pogledoval te krepke slovanske fante, izmed katerih se jih največ jemlje h „garderegimentu“, storilo se ti bo kot Slovanu milo pri sreci; neizbrisljiv ti ostane ná-nje spomin.

Tisto nedeljo, ko sem bil v Borkovi, bil je od 4—6 koncert, potem pa ples v tamošnji velikej gostilni. Godeci slovó ter morajo večkrat tudi v bližnjih mestih gosti. Ob šestih so začeli plesati; med plesalci so videti kmetje kakor tudi odličnejši posestniki, ali bolj gosposki oblečeni: Nemci in Slovani. Po plesu so sedli za mize, deklice vse na eno stran in fantje jim nasproti; čez nekoliko ur so si fantje suknje slekli, potni obrazi pa so kazali, da so spodobno izvrševali viteške dolžnosti.

Prišla sta ples tudi pastor in kantor gledat. Kantor, star samec, opravlja tujeem rad službo cicerona; on tudi rad ponuja fotografije ondašnjih prebivalcev, a cena teh slik kaže odločno, da ni prodajalčeva udvorljivost brez vsake nesebičnosti; pa privoščimo mu ta zaslužek.\*

\* Ko bi se kdo utegnel zanimati za nošo teh Srbov, dobi fotografije cenejše pri C. Baertschu, fotografu v Lubenavi; ena velja 28 kr. ali pol marke.

Ob binkošti prihajajo sèm tujci v lepem številu, tako da je skoro težko veslarja dobiti; tudi je v gostilnicah takrat vse prenapolnjeno; najugodnejši čas sta v tem oziru meseca avgust in september; samo ptiče petje je takrat že utihnolo. Tihota, ki vlada onim svetom, te nekoliko zastraši, posebno če dojdeš tja iz svetovnega mesta, kakor je zdaj Berolin; pa kmalu se ti umili ta blagi mir.

Jako mi je bilo po volji, da sem v spomin na Spirjevin les od svojega veslarja mogel za par grošev dobiti star srbski molitvenik, z nemškimi črkami pisan; manjka mu začetek in konec; po obliki črk bi sodil, da je gotovo sto let star.

Ker je lužičkih Srbov jako malo in so tako oddaljeni od nas, nam je njihov jezik malo poznat. Morda ustrezem častitim čitateljem, ako jim tukaj iz Schmalerjeve zbirke podam ono gorenje-lužičko pesen, ki ima v raznih slovanskih jezikih mnogo vrstnic; častiti čitatelji se bodo tudi enake slovenske domislili.

Wujšla, wujšla syrotka,  
Svoju maćeř domoj ladać.

Zetkal je ju jedyn muž  
Taj ki stary šjedziwy.

„Što tu ty tak plaćeš,  
Ty moje lube džjećo?“

„Šje su ludžo wotemšje<sup>1</sup>,  
Moja mać 'šće necha pšinć.“

„Bjež na kerchow zeleny  
Prjeni<sup>2</sup> rowćk<sup>3</sup> 'džeš<sup>4</sup> nabježeć.“

„Poklak so tam delje,  
Wuspjewaj tam wotcenaš.“

„A tsi molje<sup>5</sup> zawolaj:  
Moja luba maćeř“

„Moja luba maćeř,  
Poj ty zaso domoj!“

„Moje lube džjećo,  
Dži<sup>6</sup> ty zaso domoj.“

„Suko maš tam nana,  
A tež maš tam mocochu.“

„Mococha me bije,  
Pod lawu<sup>7</sup> me čisne.“

„Hišće mi tak rekne:  
Lež ty z'niwy sčerbe.“

„Moja luba maćeř,  
Poj ty zaso domoj.“

„Moje lube džjećo,  
Dži ty zaso domoj.“

„Na mojimaj woćomaj  
Leži tajka dróbná peršč.“

„Na mojeji wutrobi  
Leži ćežki kamen.“

„Na mojimaj nohomaj  
Leža zelene dorny.“

Pšilećišlaj dwaj jandželaj  
Syrotku tam 'azaštaj.

Pod kšidleška 'azaštaj,  
Do nebes z nej lećeštaj.

<sup>1</sup> od maše, <sup>2</sup> prvi, <sup>3</sup> jamica, <sup>4</sup> bodeš, <sup>5</sup> trikrat, <sup>6</sup> idi, <sup>7</sup> klóp, <sup>8</sup> gnila mrha, <sup>9</sup> prsi.



## O telegrafičnih vremenskih poročilih.

Spisal *Vinko Borštner*.

(Dalje.)

Ako hočemo iz doslih nam vremenskih poročil sklepati na prihodnje stanje vremensko, moramo najprej pogledati, ali je med bližnjimi kraji barometrični razloček velik ali ne. Če je ta razloček velik in ako je v istem kraji sploh barometrično stanje tudi nizko, smemo se slabega vremena nadejati, in čim večji ko je razloček barometričnega stanja, tem bolj viharno bo vreme. Na pr. ko bi med angleškim in danskim morskim obrežjem bilo 10 do 15 milimetrov razločka med barometričnim stanjem, smeli bi sklepati na viharno vreme v „severnem morji“. Beremo pa v poročilih, da je barometrično stanje povsodi večjidel enako, tedaj je to znamenje, da je zrak miren in da tako dolgo miren ostane, dokler se barometrično stanje ne spremeni. Opazujemo pa pri takem stanju kake lahke vetrove bodi si v katerem koli kraji, tedaj so ti le lokalni in nimajo nikakega upliva na splošni stan vremenski.

Določiti se mora dalje, — ako se že to iz vremenskih zemljovidov ne spozna, — iz barometričnih podatkov, iz meri in sile vetrov najprej „središče znižanosti“; kajti važno je, ali je to središče od nas proti vzhodu ali proti zapadu. Ako je proti vzhodu, bode se še dalje proti vzhodu pomikalo, in mi lahko tedaj sklepamo na dobro vreme; ako je pa središče znižanosti na zapadni strani od nas, tedaj se pa bode vihar in slabo vreme le še bolj proti nam pomikalo, in pričakovati nam je slabega vremena.

Ako smo središče znižanosti spoznali, je dalje posebno važno, da vemo sklepati, ktero pot pojde središče v vsakem slučaju. Vihre na severni strani zemlje so namreč ali del viharnega vrtinca ali vrtinec sam; in zategadelj moramo razločevati med vrtenjem vetra okoli središča in med pomikanjem vrtinca samega. S pomikanjem središča se pomiče tudi vrtinec sam. Ako vrtinec s črto razdelimo na severni in južni del in leži kak kraj ravno pod to črto, tedaj ima na tem kraji veter pred dohodom vrtinca ravno isto mēr, v kateri se vrtinec pomiče; a spremeni se takoj v nasprotno mēr, kakor hitro vrtinec ta kraj zapusti, in piše dalje v tej meri. Drugače je, ako zadene desna ali leva stran vrtinca oni kraj. Zadene desna ali južna stran vrtinca oni kraj, suče se veter in sicer takó, kakor kazalec na uri; nasprotno pa se suče veter, ako leva ali severna stran vrtinca oni kraj zadene.

Mēr pa, v kateri se začne vihar pomikati in kako se dalje zasučje, je na posameznih delih zemlje različna. Početna mēr viharjev v severnih



pokrajinah je iz vzhodne ali severnovzhodne strani, in viharji se sučejo preko severa tako, da potem navadno iz severne ali severozahodne strani pišejo in se zopet proti vzhodu, tedaj „proti solncu“ zasučejo. V našem zmernem pasu so viharji večidel le déli južnega dela vrtincev, ki se od zapada proti vzhodu pomičejo, in veter se med viharjem tedaj suče od južnovzhodne strani preko juga, tako da od zapadne ali celó od severno-zapadne strani piše, tedaj kakor kazalec na uri. Celó redki so viharji iz vzhodne strani, in ti nastanejo v velikih planjavah proti vzhodu.

Največ viharjev, ki prihrujejo čez Evropo, nastane nad atlantskim morjem, in viharji, ki nas zadenejo, so déli južnega središča vrtincea. Središče se pomiče večidel med Islandom in Škotskim proti vzhodu ali proti severovzhodu, včasih pa tudi proti jugovzhodu. Ko pa pridejo vrtinci na kopno in če so se na pr. pomaknoli do Rusije, tedaj že niso več tako strašni, in čim dalje ko se proti vzhodu pomičejo, tem bolj se pomirijo.

Iz tega se razvidi, da so pokrajine na atlantskem morji najbolj viharjem razpostavljene, in tam imajo veliko več viharjev in veliko hujših, kakor pri nas. Kako važno pa je znanje vremenskih razmer za brodarstvo in to osobito za pribrežno, na pr. na severnonemških in na ruskih pokrajinah, to lahko vsakdo razvidi. Ni se tedaj čuditi, da te in druge države toliko uspešnega storijo za opazovanje vremenskih razmer.

Najprvi, ki je spoznal, da je treba in mogoče v Evropi vremenske razmere telegrafično poročati, bil je Leverrier, in to vsled silne vihre, ki je leta 1854. ladije proti Rusiji združenih držav v črnem morji celó poškodovale. Od tega časa so se v raznih državah po Evropi, vzlasti pa na Angleškem, Francoskem, Holandskem, Nemškem, v Avstriji, na Ruskem, na Italijanskem i. t. d., in posebno v združenih državah ameriških systematično ustanovila meteorologična centralna opazovališča.

Na raznih obrežjih so razpostavljene štacije, ki imajo nalogo o telegrafično poročanih prihodnjih viharjih znamenje dajati (po Fitz-Roy-ovej systemi), in po njih zvé vsaka ladija, ali smé in ktero pot smé jadрати, da ne pride v viхро.

Dalje se je pa tudi pokazalo, da so ta poročila ne le za brodarstvo, ampak tudi za poljedelstvo velike važnosti in to tem večje, čim bolj se vsa opazovališča podpirajo in čim večja in splošnejša postane vednost o vremenskih zadevah. Vsled tega se pa morajo pota, koder se viharji pomičejo, in jih središča po vseh krajih določiti, kakor se je že to za mnogo krajev zgodilo. Tako trdi meteorolog Hofmaier v Kopenhagen-u, da se mora celi dan na tanko opazovati spreminjanje zračnega tlaka in gibanje veternece. Ako se, pravi on, barometrično stanje ne spreminja, ali če se počasi zmanjšuje pri južnozahodnem vetru, tedaj se bode središče znižanosti od zapada proti severovzhodu pomikalo, ali slabo vreme, vihra, gre po norveškem obrežji. Pade-li pa barometrično stanje pri enakem



vetru mahoma, tedaj se pa zasuče vihar iz zapada proti severozapadu. Včasih, kar se pa le malokdaj zgodi, se pa barometrično stanje zniža brzo pri južnovzhodnem vetru, in takrat pride vihar od južne strani, a neha navadno kmalu, ker se veter v severnovzhodnega spremeni.

To velja v obče tudi za naše kraje, a v njih se le malokdaj tako središče znižanosti napravi, temveč pride le včasih iz južnih ali iz južno-zapadnih, redkokdaj iz zapadnih krajev, večjidel pa vzame svojo pot čez nemške dežele.

Ako je zračni tlak proti severu ali severovzhodu manjši kakor proti jugu ali proti jugozapadu, pride veter od zapada ali od jugozapada in postane po priliki (če je razloček med barom. stanjem velik) jako silen. Pri nasprotnem barometričnem stanju pa je veter tudi nasproten, t. j. vzhoden ali severnovzhoden. Prvi vetrovi pa prinesó, kakor vemo, po zimi z vlažnim in oblačnim vremenom toploto, po letu pa zadržujejo oblaki gorkoto, ki od solnce pride in vreme je neprijazno. Nasprotno se godi pri severnovzhodnih in vzhodnih vetrovih, po letu zjasnjujejo nebó in solnce lahko pripeka, po zimi pa postane mraz, ker se zemlja pri jasnem nebu celó ohladi.

(Konec pride.)

## O pesništvu v obče.

Spisal V. Kermavner.

(Konec.)

Ker je poesija posnema življenja človeškega, ne more biti bolj podučna nego je življenje samo; v tem smislu pa bodi vsa poesija, kakor sploh vsa umetnost podučna, da nas opozori, česar se imamo učiti; nauke naj vsak po njej, kakor iz življenja, sam posname. Le v tem smislu veljajo besede Horacijeve, Epist. II, 1, 128:

*Mox etiam pectus praeceptis format amicis,*

*Asperitatis et invidiae corrector et irae.*

Ako hoče pesnik, kar mu je naloga, pravo življenje človeško posnemajoč kazati, tu i temnih in mrzkih stranij njegovih ne sme zamolčati, sicer bi kazanje ne bilo karakteristično; če pa opis ni karakterističen, ne more biti lep. Tako sodijo novejši umetniki, tako velé i starodobni. Le poslušajmo, kaj uči o tem Plutarch: „Pesništvo, pravi, je posnemalna umetnost in slikarstvu podobna zmožnost po znanem reku (Simonidovem), da je pesništvo govoreče slikarstvo, kakor je slikarstvo nemo pesništvo. Ako vidimo krastačo, opico ali Thersita naslikane, radujemo se o pogledu in čudimo se sliki, ne ker je stvar lepa, ampak ker je zadeta. Saj grdo po svojem bistvu ne more nikdar biti lepo; a hvalimo posnemo, bodi si da podle ali plemenite reči kaže, saj bi zgrešila to, kar je spodobno in

verjetno, ko bi grde stvari lepo slikala. Slikajo dalje hudobije, kakor Timomachos Medejin detemor, Theon Orestovo materomorstvo, Parrhasios pritvorjeno blaznost Odyssejevo, Chairephanes spolsko nečistost. Tu zopet ne hvalimo dejanj, ki se posnemajo, ampak umetnost, ako nalogi ustreza. Tudi poesija opisuje često podla dejanja in napačne strasti in značaje, ali pri tem ne smemo tega, čemur se čudimo, za нравstveno dobro in lepo smatrati, ampak le dobro zadeto in naturi prikladno kazanje hvaliti. Kakor je namreč kruljenje prascev, škripanje koles, tuljenje vetra, bučanje morja nam neprijetno, pa vendar radi slišimo, ako jih kdo zmotljivo oponaša, kakor na pr. Parmeno prasce in Theodorus kolesa; in kakor se ogiblujemo nezdravega in ulésastega človeka gledati, pa Aristophonovega Philokteta in Silanionovo Iokasto, slikano kot hirajočo in umirajočo, radi gledamo: tako naj se uči mladeneč, kedar bere, kaj burkež Thersites, zapeljivec Sisyphos ali Rufijan žalovec govore in delajo, umetnost posnemanja hvaliti, toda posnete situacije in dejanja zametavati in grajati; kajti lepo in lepim načinom posnemati ni vse eno: lepo je primerno in prilično: grdoti primerno pa je grdo, kakor so črevlji švedrastega Demonida sicer grdi, pa zá-nj vendar le primerni bili.“ Tako Plutarch o karakterističnej lepoti.

Ker poesija nima namena učiti ali нравstveno boljšati, nastane vprašanje, kaj je misliti o tako zvanej podučnej ali didaktičnej poesiji. Na to odgovarjamo tako-le: Didaktična poesija stoji v sredi med pravo poesijo in retoriko; vsled tega se zdaj tej, zdaj onej bliža ter ima tu več, tam manj poetične veljave. Vedno je ona, kakor i opisna in zabavljiva poesija, neka poetična pavrst, neka meševita oblika, ki ima v aesthetiki svoje pravo mesto med poesijo in proso. Zato pa vendar didaktična, kakor moralizujoča in verska poesija niso brez veljave, ker nauke v lepem, blagoglasnem besedji prijetno in krepko razlagajo. Tako so nauki sami prijetnejši in popularnejši, in najumovitejši pesniki, veli Goethe, naj bi si šteli v čast, kako znanost v tej obliki obravnavati. Med današnjimi narodi se v tej vrsti najbolj odlikujejo vselej praktični Angleži.

Prave poesije objekt je le človeško življenje in trpljenje; značaj ali srce človeško mora poet dobro poznati. Ako vé uzroke in nasledke vsakega dejanja prav presoditi in oceniti, bode tudi umel dva ali več raznih značajev v skupino sestaviti, tako da eden na drugega upliva in deluje, t. j. umel bode dramatično bajko po lastnem preudarku ali z nova osnovati, ali pa iz bajeslovja ali zgodovine sprejeto primerno preustrojiti, držéč se ne istinitih dogodeb, nego tega, kar bi pri tem ali onem značaji bilo verjetno, in kar bi se vsled tega potrebno ali nujno kazalo. To je pesni podlaga. Ideje in znanje nagibov pa mu nekoliko lastno opazovanje ljudij, nekoliko filosofija, vzlasti ethika podaje, kakor veli Horatius, ad Pis. 309.



Scribendi recte sapere est et principium et fons:  
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae.

In v. 317 ibid:

Respicere exemplar vitae morumque iubebo  
Doctum imitatorem et vivas hinc ducere voces.

T. j. pesniku se je vedno ozirati na ideal (exemplar) človeškega življenja.

V idejah in snovanji pravilnih bajk tedaj, ne pa v versih kaže se poet, in tudi če zgodovinske snovi obdeluje, ostane vendar le poet ali stvaritelj, ker jih mora tako rekoč z nova stvariti, t. j. tako prikrojiti in upodobiti, kakor je verjetno, možno in nujno, da bi se kaj dogodilo.

Tako stoji pesnik s filozofom na enakej stopinji, ker iščeta oba v posamnih rečeh občin pravil, ker postopata od nazorov k pričnam ali uzrokom ter upoznavata nujnost v verjetnih dogodbah. Tu sloni višja pomemba pesništva, tu njegova moč podučevati, tolažiti, razveseljovati in povzdigovati nad zmede vsakdanjega življenja. A ko je pesnik občnost, v kateri se vsako srce ogleduje, občutil, mora se zopet do konkretnosti spustiti, ako jo hoče izraziti v podobah, ki se nam žive in delujoče pred očmi gibljejo. Tem konkretnim posamnostim zna to ali ono ime vzdeti ter jih združiti s historičnimi osebami ali razmerami, nikdar pa ni primoran zgodovine predočiti, nikdar ne slikati portretov.

Pohvalnice na bogove in zabavljice na določene osebe so bile starodobnej poesiji začetek, in le polagoma in celó prisiljena se je dvignola do obče šaljivosti ali resnobe. Osebnim zabavljivcem je bilo batine treba, kakor pravi Horatius, Epist. II, 1, 154:

Formidine fustis

Ad bene dicendum delectandumque redacti.

in ta jih je imenitnega esthetičnega pravila učila, da nima niti tragoedija niti komoedija kazati, kaj je ta ali oni junak dobrega ali napačnega storil, nego le kako bi se vsak človek določenega značaja v določenih razmerah vedel.

Kakor poetovo, tako izvira tudi filozofovo znanje iz čutnih nazorov, išče pōtem indukcije, kakor Sokrates, občin pravil v npravstvu človeškem in strne naposled vsako posamnost v občnosti. To storivši spusti se zopet k posamnej stvari, ki je pa ne poosebljuje in ne upodablja, kakor poet, ampak le razlaga videč jo v svetlobi občnega pravila ter se ne da motiti.

Pravemu poetu enako ravna i narod pretvarjajoč istinite dogodbe po pesniškej domišljivosti. Povsodi izraža le obče človeške osode in razmere v pomenljivih situacijah in značajih, zgodovinsko sporočene dogodbe in imena sō mu le nositelji v sreč živēčih mislij. Ne briga se za kraj niti za čas, opušča slučajne in celó bistvene stvari po svojej trmi,

združi jih zdaj s tem, zdaj z onim ter razkroji po najnovejših šegah in idejah. Zglede imamo v narodnih epopejah, vzlasti v Odyseji. Morebiti imajo iz tega uzroka bajke raznih narodov toliko sličnost med seboj ter ne kažejo vselej na zgodovinsko zvezo in medsobno občevanje; kajti človeško položje in njegova osoda ste bistveno enaki. Bajke sicer ne podajajo zgodovinsko resničnih dogodeb, a njih resničnost tiči v tem, da vidimo v junakih prizadetja najveljavnejših mož in v dogodbah obče človeške razmere izražene, kar tudi v basnih opazujemo. Kdo vpraša, ali se strinjate basniška velikodušnost levova in lisičja zvijačnost z istinitostjo! Živali so nam postale symboli človeških lastnostij, zato verujemo v te lastnosti, akoravno bi ne bilo težko prepričati se o nasprotji. A če tudi pravega leva ali lisjaka na tanje spoznamo, vendar bi ne hoteli zá-nj poetičnega dati, temveč pustimo enega poleg drugega.

Ker so tedaj bajke ali pravljice že od naroda poetično prirojene snovi, zategadel so izredno porabne za daljno obdelovanje. Ako pesnik snov iz njih posname, dobi ob enem občno pomembo in enoto dejanja že sporočeno, dočim ji mora pri historičnih snovéh še le stvariti. Poleg tega je pravljica gibka ter se dá na vse čase in kraje prenesti, ukloni se vsem šegam in razmeram, upodablja se po sedanjih dogodbah ter bogati po izkušnjah pesnikovih. Premda Shaksperjevo darovitost visoko cenimo, vendar mislimo, da bi njegove najlepše drame: Othello, Lear, Macbeth, Hamlet, Romeo ne bile take, da jih pesnik ni prejel v aesthetičneji obliki. A pri grških tragikih? Velika večina grških dram se je res da poizgubila, zato nimamo o njih določne sodbe, ali med ohranjenimi so zopet najlepše one, katerih snov je vzeta iz večkrat predelanih bajk, na pr. Oedipus, Antigona, Elektra; Agamemnon; Medeja itd. A domneva se mi ne zdi predrzna, da so se nam sploh najlepše ohranile. Tako pridemo do izvoda, da je za dramatika hvaležnejše delo, po zgledu starodobnih in dobrih modernih tragikov, lotiti se znanih, iz bajk posnetih in često predelanih snovij, nego z nečuvnenimi dogodbami čitatelja osupnoti.

Opisavši tako poesijo z objektivne strani, pomudimo se nekoliko pri subjektivnem vprašanji, v čem obstoji dar pesnikovanja. Aristoteles veli v Poetiki: Kedar poet bajko načrtuje in izdeluje, mora si vsako stvar prav živo predočiti. Ako se živo misli v položje, pogodi najlažje, kar je spodobno in kar ne. Kolikor in kjer je mogoče, naj telogibno sodeluje. Med enakimi pesniki gane bolje, kdor se v strast bolj utopi: boječ učini najpreje strah, gnjeven gnjev. Treba torej poetu ali dubovitosti ali strastnosti: ta se ravna po vsakem položji, ona čuti povsodi pravo. Z Aristotelom v soglasji je Horacijevo pravilo ad Pis. 101:

Ut ridentibus arident, ita flentibus afflent

Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est

Primum ipsi tibi.



Obraznost se da, ako ni bolna, fiksirati ter sprejme nalogo, katero jej ponudi volja pesnikova; tudi čut se postavi v vsakršno položje, ki človeka s človekom druží, ako ga predoči obraznost. Ko bi se čut in obraznost ne dala samohotno kretati in na predmet prenesti, s katerim se duh peča, mogel bi vsak le to opevati, kar je sam doživel in le tako dolgo, dokler bi se strast ne umirila, t. j. prodajal bi lastno kožo, dokler bi je ne prodal, ali bi pa moral čakati, da se kaj primeri na svetu, kar bi ga navdušilo; a da je to ponehalo, onemogla bi tudi njegova žila. In podobno bi se godilo govorniku; tukaj namreč, kakor v mnogih drugih rečeh, stika se pesnikova naloga z govornikovo, in svet, ki ga daje Quintilian govorniku, velja tudi pesniku. Kdor hoče, pravi Quintilian, strasti vzbujati, mora se sam ustrastiti. Kajti žalost, gnjev in srdba kazali bi se v posnemi smešne, ko bi jih le na jeziku imeli. Govor mora kipeti iz onega razpoloženja duše, katerega hoče v poslušalci vzbuditi. Ni moči, da bi se poslušalec žalostil ali gnjeval, ako vidi, da jaz v tem položji govoreč ne čutim žalosti ali gnjeva. Le ogenj užiga, le voda moči, in nobena stvar ne more dati drugej barve, ktere sama nima. Prvo je torej, da smo mi gineni, ako hočemo ganoti druge. Kako pa moremo gineni biti, ko vendar affekt ni v naši oblasti? To hočem razložiti. Obraznost nam predoči nepričujoče stvari, da se nam dozdeva, kakor bi same pred nami stale. Kdor ima silno obraznost, bode silovito vzbujal affekte. Take imenujemo one obrazovite, ki si dejanja, besede, telogibnosti prav istinito predočujejo; in to se more prav navlašč in po naši volji zgoditi. Ako na pr. umorjenca milujem, ali mi ne bode vse pred očmi, kar bi se brž ko ne bilo zgodilo, da sem bil navzočen? Ne bo li morilec na-nj planol, napadenec drgetal, kričal, prosil, begal? Ne bodem li strela in zgrudjenja videl? Ali mi ne bo kri, obledenje, ječanje in poslednje hropenje umirajočega pred očmi? Vsled tega pa stvari ne bom le opisoval, nego predočil ali vidno storil, in občutki poslušalca bodo taki, kakor bi se stvar vpričo njega godila. Ali si ni pesnik zadnji trenotek umirajočega lepo predočil rekoč:

„Umirajoč spominja se mile Argejske dežele.“

Kjer je sočutja treba, ondi si to, kar milujemo, prav vobrazimo, kakor da se je res zgodilo, ter se v položje onih mislimo, ki so zlobo, grozo in žalost prestali; mi nimamo stvari za tujo, nego za osebno žaljenje; govorimo, kakor bi nas bila nesreča zadela. Velikokrat sem videl glumače, pretresne uloge doigravše, vračati se s solznimi očmi. Ako se more kdo v domišljene občutke tako utopiti in sam sebe pozabiti, kaj bo še le govornik (pred sodnijo) storil, ki to sam čuti in more namesto nesrečnika ginen biti?

Tudi govorniku pred sodnijo, kakor pesniku, treba navdušenosti, ako hoče uspešno govoriti; a za katero stvar je ni treba, če nočemo biti le rokodelci?



Vendar Aristoteles ne daje veljavnosti samo obrazovitim in navdušenim pesnikom, temveč tudi onim, ki se hvalijo z za pesni ostrim motrenjem, lahkim pojetjem, duhovitostjo in utipnostjo, pesnikom bolj po umetnosti, nego po naravi. Imenuje jih duhovite ali utipne. Vsled tanke čutnosti in neke tipnosti čutijo povsodi pravo in stvarijo svestno, kar navdušenci nesvestno.

A pravo rekoč ne zadostuje niti navdušenost, niti duhovitost ali utipnost sama ob sebi; dovršenemu poetu je treba obeh, kakor pravi Horatius ad Pison. 409:

Ego nec studium sine divite vena,  
Nec rude, quid possit, video ingenium.

Že Platon je opazil, da dela navdušenost (*μαρία*) sama le enostranske poete, katerim se to ali ono, včasih le ena pesen posreči, dočim vse druge nič ne veljajo, in Goethe pravi: Ako se kdo peti uči, so mu glasi v grlu tičeči naravni in lahki, v grlu netičeči početkom težki. Da bode pevec, mora i te obvladati; vsi mu morajo biti na razpolaganje. Taka je pri pesnikih. Dokler izražajo le subjektivne čute, niso še takimi imenovati; a kdor si zna svet usvojiti in izraziti, ta je poet; tak je neizerpljiv in zamore vedno novim biti, dočim je subjektivna natura betvo svoje notranjosti brž izrazila in naposled v maniri pogine. Podobno Schiller: Kdor zamore objektu svoj čut vdahnoti, da me objekt prisili onemu čutu udati se, da torej živo ná-me deluje, tega imenujem poeta.

Ako naposled medsebojno razmerje subjekta in objekta, t. j. pesnika in pesništva opazujemo, najdemo v pesništvu več vrst, ker so i posnemane reči i posnemalci razni. Blagi značaji opisujejo radi npravstveno lepa dejanja, a nizki podla; ti so iztuhali zabavljice, oni pohvalnice. Med resnobnimi blagimi značaji je prvi dovršeni pesnik Homer, kajti on ni samo lepih, temveč i dramatično živih posnem stvaril, pravi Aristoteles, in po tem takem i tragoediji pot odkazal. V Margitu pa, ktero zabavljico Aristoteles takisto Homerju pripisuje, ni osebnega grdenja, ampak smešnost, dasi v episkej obliki, dramatizoval; iz njega se je enako razvila komoedija, kakor iz Iliade ali Odysseje tragoedija. Da se Margites Homerju po krivici pripisuje, bomo o priliki obširneje razložili; tu bodi dovolj, da z njegovim imenom bistvo komične poesije označimo. Margites je namreč neki grški Pavliha. Osebno grdenje torej ne more in ne sme biti namera komične poesije; osebne pogrđnice, kakor osebne pohvalnice se ne popnejo na stopnjo umetnosti, one so le nekaka predstopnja, iznad ktere se polagoma prava umetnost vzdiguje. Črt in ljubezen ali oboževanje ima navado predmet svoj idealizovati: Kdo se ne spominja tu zaljubljenih pesnij in razne vrednosti njihove! Ljubezen in črt, pravijo, sta slepa, ker oba idealizujeta, t. j. opevata namesto istinite — domišljeno osebo. Da bi zamogla objektivno soditi, bi se navadno kmalu ohladila. Ni bil



napačen svet, ki ga je dal neki šaljivec zaljubljenemu pesniku: Ako se hočeš vere v božanstvenost svoje ljube iznebiti, vzemi jo za ženo! Po tem uvidevamo, kakšni erotični motivi poesiji najbolj ustrezajo.

Črt in ljubezen sta v toliko nepoetični strasti, ker merita na posed ali uničenje predmeta, torej ker imata svoj namen. Umetnost ostane pa vedno igra, prosta vse dotike s koristijo ali škodo in sebičnimi interesi. Strast pa, dokler je strast, ujema se v tem z delom, da se ozira na dobiček ali izgubo, na dozdevno dobro ali zlo, ki mu zavira svobodno delovanje obraznosti. Ako je pesnik vendar le prisiljen živeti osebe hvaliti ali bičati, more se strasti s tem iznebiti, da v osebi celo vrsto, da v sedanjem časovem smeru vedno ponavljane človeške razmere sploh opeva. Kdor se ne povzdigne do tolike višine, ni poet, nego jedva verse kovalen rhetor.

## Polyfem v narodnej tradiciji slovanskej.

(Dalje.)

Začetek predzadnje maloruske priče nas spominja na ono jako razširjeno narodno snov, po kateri se skušajo stariši znebiti dece svoje, ker jim ni mogoče jih preživeti ali pa mačeha svoje pastorki po svetu požene, da poginejo. V prvem slučaju je navadno sedem (v naši priči ednajst) bratov, ktere zadene ta nezgoda in je med njimi palček najmlajši a najpametnejši, v drugem pa sta večinoma brat in sestra ter je prvemu namenjeno, da ga ljudožér ali ljudožérka speče in pojé, ko se bode dovolj obredil. Da se tako ali tako ogne te nesreče, je iz dotičnih prič znano.

Ne spuščaje se v obširnejše preiskovanje teh snovij omenjam samo, da je srbska priča dobila novejšo lice, spremenivši prvotna ljudožérska bitja v židove, kar je brez analogije v sorodnih pričah.<sup>1</sup> Da bi imela pošast le éno okó, ni povedano in baš ker to ni, nam je dokaz, da jej nobena taka posebnost ni bila lastna.<sup>2</sup> Pač pa vé albansko sporočilo,

<sup>1</sup> Glej: Vuk Stef. Kar. op. cit. Nr. 35 in primerjaj s tem bratov Grimmov Kinder- und Hausmärchen Nr. 15, v katerem koli natisu ter vzlasti opazke o tej priči v tretji izdaji tega dela (Göttingen 1856), III. 25, 26. V albanskem sporočilu se to ljudožérsko bitje imenuje *συχjéveζα*, kar Hahn (Griech. und albanesische Märchen, Leipzig 1864, II. Nr. 95) z besedo „Augenhündin“ tolmači.

<sup>2</sup> Sicer tudi v Odysseji ni na ravnost povedano, da je imel Polyfem le eno okó ali vse dejanje to prav jasno dokazuje in kdor povest le površno prebere, ne bode nikakor dvojil na tej orjakovej posebnosti. Vendar so že stari prav nepotrebno se prepirali, koliko je imel Kyklop očíj, in Servij k dotičnemu mestu Vergilijeve Aeneide omenja: „Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duo alii tres“. Potem

da ima *svzjévežca* štiri oči in sicer dve očesi spredaj in dve zadaj,<sup>1</sup> kakor poroča tudi podobna magyarska pravljica o orjaškeji babi, ki je imela celo ped dolge zobé in prav na čelu oko, pladenj veliko.<sup>2</sup> Nehoté se tú domislamo velikoruske priče, v kateri nahajamo tri hudobne sestre, Odnoglazka, Dvuglazka in Triglazka imenovane,<sup>3</sup> ker je imela starejša le eno oko, srednja dve očesi in mlajša tri oči. Vse tri so bile nemarne in lene ter so trpinčile z materjo svojo kolikor mogoče tujo siroto, ki je morala opravljati sila težka opravila. Sorodna jej je m. dr. nemška,<sup>4</sup> v kateri se skoro isto pripoveduje in kjer je sestram imé Einäuglein, Zweiäuglein, Dreiäuglein, — tedaj prav kakor v ruskej. Prva ima oko na čelu in tudi tretje éno oko je na istem mestu. Razlikuje se pa tá priča od ruske v tem, da je izmed sester samih „Zweiäuglein = r. Dvuglazka“ zaničevana od matere in sester in to zaradi tega, ker ima dve očesi, kakor drugi ljudje.<sup>5</sup> — Sicer pa je vsebina te priče povsem različna od prič, s katerimi imamo tú opraviti in spada

pa še po svojem dostavlja „sed totum fabulosum est“ ter razlaga mythologém v ethičnem smislu rekoč: „Nam hic vir (scil. Polyphemus) prudentissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse dicitur, id est iuxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. verum Ulixes eum prudentia superavit, et ob hoc eum caecasse fingitur“. Servii Comment. in Verg. Aen. III. 636. (Thilo Servii gramm. qvi fervntvr in Vergili Aeneidos libros I—III commentarii, Lipsiae 1878, pg. 447). Po Serviji je stvar posnel Mythographus Vatie. II. v 174. oddelku in površno tudi Mythogr. Vatie. III., tract. XI. c. 9., dočim Mythogr. Vat. I. lib. I. c. 5. o tej stvari molčí. Na svetlo spravil je vse tri, v marsičem važne, spomenike kard. Ang. Mai v delu: *Classicorum auctorum e vaticanis codicibus editorum tomus III. 1—277*, Romae 1831. — Tudi Zena so si lokalno mislili s tremi očmi (*Zeús τριόφθαλμος*), kakor Pausaniás (II. 24) poroča, kateri je videl leseno podobo njegovo, ki je imela navadni človeški očesi in vrhu tega na čelu še tretje oko. — Prav tako so Kyklopje upodobljeni z velikim odprtim očesom na čelu in z zaprtima navadnima očesoma, ki ste često jedva slabo občrtani. Ali nahajajo se vzlasti iz poznejše dobe tudi spomeniki, na katerih imajo Kyklopje vse tri oči enake. — Stari bajeslovci in umetniki se torej v tem oziru skladajo v abótosti, ktera se nam po Odysseji mora zdeti skoro nemogoča.

<sup>1</sup> Hahn op. cit. II. 110 (Nr. 95).

<sup>2</sup> Ungarische Sagen und Märchen; aus der Erdélyischen Sammlung übersetzt von G. Stier, Berlin 1850, Nr. 5.

<sup>3</sup> Afanasjev op. cit. VI. br. 54; v br. 55. le Dvuglazka in Triglazka.

<sup>4</sup> Brüder Grimm op. cit. Nr. 130. Ker je zapisana na gorenjem Lužiškem (cf. op. cit. III.<sup>3</sup> pg. 213) utegne biti prvotno slovanska ali natančnejše zdaj gorenjesorbska.

<sup>5</sup> Kakor albanska *svzjévežca* ima hudobna po polu sestra v pravljici sedmo-graških Sasov razven navadnih očes tudi skrivni očesi v tilniku, ki ste tudi v spanji odprti in vse vidite, kar se daleč na okrog godi. Prim. Jos. Haltrich Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen, Berlin 1856, Nr. 17.



kot inačica (varijanta) med pravljice o „Pepeljugi“, ktero nahajamo v tradiciji vseh evropskih in mnogo drugih narodov.<sup>1</sup>

Da smo zadnjo malorusko pričo navéli, dasi ima jako malo Polyfemovega v sebi, je bilo nekoliko tudi to uzrok, da se v njej o Lichu govori kakor v onej velikoruskej, ktero smo na ravnost starogrške prisposodili. Ne bodem pa utajil, da se mi dozdeva jo prištevati vrhu tega onim snovm ustnega sporočila, v katerih so posebljene razne temne strani človeškega življenja, kakor so gorjé, nesreča, bolezen in marsikaj drugega, kar je vzlasti v bližnji ali daljši zvezi z nazeri o človeški usodi.<sup>2</sup> Koliko je v vsem tem res narodnega in koliko vzetega iz tujine ter osobito ponarejenega po raznih spomenikih apokryfnih, bode še le treba do dobra določiti, a toliko je že danes jasno, da ima narodni živelj tudi tú precej čvrste korenine. V gori navedenej maloruskej priči je takisto posebljeno poleg licha tudi zlydni (zlydni, zlygodni = neugodna doba) in žurba (žurabá, žurbá, žurá, žurbóta = žalost) in je v drugej maloruskej priči prav tako bédá dobila človeško lice.

Dosedanje raziskavanje naše uverilo nas je, da imamo v srbskej, veliko- in maloruskej pravljici do dobra ohranjen spomin na velika naljudojeda, ki se v starogrškem sporočilu Polyfem imenuje. Razven teh slovanskih narodov pa nahajamo tá motiv pri mnogih drugih narodih in to ne samo arjoevropskega kolena. Da ga poznajo tudi nearjoevropska ljudstva, nam se ne smé zdeti čudno, ako pomislimo, da je sorodnost neke vrste narodnih slovstvenih proizvodov često neprimerno širja od sorodnosti jezikov, kajti enake naravne prikazni in duševne razmere stvarjajo rade enake narodno-slovstvene proizvode. Nočem pa s tem reči, da je vse táko narodno ter nikoli ne to ali ono na pósodo vzeto, ampak rad priznavam, da je poslednjega precej v posamnih tradicionalnih slovstvih in bode nekaj takega tudi tá sestavek še spravil na dan. — Toda poglejmo najprej stvar samo in pótém povejmo, kako bi jo bilo najprilicnejše tolmačiti.

Gledé gradiva samega mi je mogoče malobesednemu biti, ker so

<sup>1</sup> Vsebino treba v pričah samih pogledati in naj se tedaj primerja m. dr. Afanasjev op. cit. VI. Nr. 54, 55 in vzlasti VIII. pg. 515—525. V Valjavčevej knjigi „Narodne pripovjedke“ (v Varaždinu 1858) spadajo le-sem tri pripovedke in to 36., 37. in 38. ali str. 221—231.

<sup>2</sup> Ne morem si kaj, da ne bi čitateljev pri tej priliki opozoril na prof. Potebnjé zanimivo razpravo „o Dolé i sorodnyh s neju suščestvah“, natisneno v časopisu „Drevnosti“, Moskva 1865—1867, I. 155 in sl., ktera govori obširno in temeljito prav o predmetu, kterega smo se mogli in smeli tú le gredoč dotakniti. Tudi je primerjati Afanasjevega obširnega dela „Poetič. vozr. Slavjan na prirodu“ [Moskva 1865—1869] oddelek XXV.: Dévy sudby.



mnogokaj tega že zbrali, govorivši ti površno, oni natančno o istem predmetu. Dovolj bode, ako pri nekterih, vzlasti manj zanimivih pričah le opozorim na mesto, kjer so natisnene ali cele ali vsaj po glavnih črtah vsebine.<sup>1</sup>

Pričeti bi nam bilo naravno z litvansko in lotvijsko tradicijo ali niti tú niti tam ni, kar bi se dalo prisposodabljati s predmetom, kateri razpravljamo na tem mestu. Da bi obá naroda ne bila kaj podobnega ohranila v spominu, že zaradi tega ne smemo trditi, ker je nabiranje dasi ne národnega blaga sploh, a vsaj narodnih pravljíc do zdaj tako zaostalo, da se še nobén njunih književnikov ni vspél do kakeršne koli samostojne nabire njunih pravljíc.<sup>2</sup> —

Važno mesto med inačicami ima priča, ki se nahaja v latinskem delu „Dolopathos sive de rege et septem sapientibus“ nazvanem, koje imenitno delo je spisal po ustnih sporočilih menih Johannes de Alta Silva (Haute-Selve) leta 1184. ali 1185., kakor sodi H. Oesterley, ki je je obelodanil z naslovom: „Johannis de Alta Silva Dolopathos, sive de rege et septem sapientibus“, Strassburg & London 1873. Pravljica sama ima tó-le vsebino:

Glavár tolovajskega krdela, ki si je bil s pomočjo obilo pomagačev neznansko zlata in srebra pritolovajil, pripoveduje kraljici, da je nekdaj čul o obru, ki je skoro dvajset milj oddaljen od ljudij v pustini prebival in mnogo zlata ter srebra premogel. Zbere se jih sto pohlepni tolovajev, kateri pridejo po mnogih težavah do bivališča obrovega. Ker ga ni bilo domá, pograbijo vse zlato in srebro, a ko hoté plen odnesti, jih nenadoma orjak z devetimi drugovi zasači, ki vseh sto tako razdelé, da jih je vsak velikán dobil po deset tolovajev. Načelnik z devetimi drugimi je bil

<sup>1</sup> Posebej opozorim čitatelja na razpravo W. Grimma „Die Sage von Polyphem“, natisneno v „Abhandlungen der philos.-histor. Classe der königl. Academie d. Wissensch. zu Berlin, Jahrgang 1857, pg. 1—30“ in na spis Kr. Nyropa „Sagnet om Odysseus og Polyphem (Saertryk af „Nordisk tidsskrift for filologi“. Ny raekke. V), Kjöbenhavn 1881“. Poprošen svoje dni, naj danskemu učenjaku pošljem kolikor toliko slovanskega gradiva, bil sem precej tega napisal in je nekaj v spisu tudi porabljenega. Da sem se pa odločil tudi sam pisati o tej stvari, ni toliko gradivo krivo, ktereга sem imel že precej pripravljenega za drugo izdajo knjige „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“, kolikor to, da Nyrop o predmetu meritorično tako sodi, kakor se vsaj meni ne zdi prav. Tudi sem mislil, da ne bode učenosti na kvar, ako se i v ktereј koli slovanskeј književnosti to vprašanje celokupno obravnava.

<sup>2</sup> Prvi, ki je med litvanskim národom nabral precejšnje število (40) prič, bil je inostranec in sicer A. Schleicher, ki je je priobčil v litvanščini (Litauisches Lesebuch, Prag 1857) in v nemškem prevodu (Lit. Märchen, Sprichworte, Rätsel und Lieder, Weimar 1857), ali ni je take med njimi, ktero bi nam bilo na tem mestu prisposodabljati. — Baš ko te vrstice pišem, razpošiljati se je jela knjiga gg. A. Leskiena in K. Brugmana „Lit. Volkslieder und Märchen, Strassburg 1882“ in sem se mogel še v naglici prepričati, da tudi tú ni nikakeršne varijante pripovedi o Polyfemu.



prisojen obru, kteremu so hoteli bogastvo odnesti. Velikán jim zveže roké in požene vseh deset v svojo pečino. Obljubujejo mu bogato odkupnino, ako jih spusti, ali on jim porogljivo odgovori, da mu je le do njihovega mesa, vsega drugega pa da od njih prav nič ne potrebuje. — Precej zgrabi onega izmed njih, kateri se mu je zdel najboljše rejen, ga zakolje, razkosa in v kotel<sup>1</sup> vrže, da se skuha. Tako je sčasoma vseh devet poklal, skuhal in pojedel, a glavarja jim posilil, da mu je jesti pomagal.

Ko pride zadnjič tudi ná-nj vrsta, zlaže se mu, da je zdravnik, in mu more bolne oči ozdraviti, ako ga ne bode usmrtil. Velikán se tega oveseli in mu rad prinese vse potrebno, prigovarja mu, da naj skoro oblubo spolni. Da napravi obliž<sup>2</sup>, pristavi tolovaj vrč olja k ognju, v katero vrže obilico apna, soli, žvepla, auripigmenta in mnogokaj drugega, kolikor móči očém škodljivega, — a vso zmes zavrelo razlije črez bolnikovo glavo. Vsa koža se mu ožgé in zgubauči ter ga strupena godlja spravi še ob zadnjo brlečo lučico očij. Strašno ga je bilo videti velikana, ki se je od bolečine ves divji valjal po tlaku in zdaj tulil kot lev, zdaj mukal kakor bik. Ko se dolgo tako kotali in mu bolečin vendar ni utešiti, zagrabi raztogoten kijačo (clavam) in udriha z njó zdaj ob steno, zdaj ob tlak, tolovaja iskaje. A temu ni bilo mogoče uskočiti, kajti koča je imela povsod trdno zidovje in nobenega izhoda od vrat, ki so pa bila zapahnená železnimi zapahi. Orjak neprenehoma leta od kota v kot in nasprotnika išče, ki se v tej nadlogi po stopnicah (lestvi) pod streho splazi in se ondi noč in dan pokončnega slemena drží. Ko omaga, je prisiljen vrtni se in časi med orjakovimi stegni, časi med ovčami se skriti. Imel pak je hrust skoro tisoč ovác, ktere je sleherni dan preštel, predno je je puščal na pašo in najdebelejšo izmed njih izbral za obed. Želéc iz pečine utihotapiti, obleče tolovaj ovnovo kožo in ko jame orjak čredo na pašo spuščati, spravi se tudi on med njo. Orjak živali šteje in potiplje vsako. Približa se mu tudi tolovaj v ovnovej koži; orjak ga potiplje in ker se mu debel zdi, obdrži ga rekoč: „S tabo bodem danes redil svoj lačni trebuh“. Tako mu je prišel sedemkrat pod dlan in mu je vendar zopet uskočil. Ko ga zadnjič potipa, požene ga skozi vrata rekoč: „Spravi se! naj te volkovi pojedó, ki si že tolikrat svojega gospodarja opeháril“.

Ko je tolovaj vné in od velikana za lučáj oddaljen, začne se mu

<sup>1</sup> Cacabrum; mislim, da mora biti cacabum ali caccabum, ker ima grščina κακκάβη, κάκκαβος, od koder je lat. caccabus ali cacabus vzeto.

<sup>2</sup> Collirium, boljše collyrium iz gršk. κολλήριον, κολλούριον in isto kar emplastrum, koje je vzeto iz grškega ἐμπλαστρον. Iz lat. emplastrum je stgn. phlastar, plastar in iz nemščine znana naša tujka.

rogati, ker se mu je pospéšilo groznežu uiti. Poslednji sname zlat prstan in reče: „Ná darilo, kajti ne spodobi se, da bi te tak možák neobdaranega pušéal od sebe.“ Tolovaj natakne prstan ali v tem hipu začne nehoté neprenehoma vpiti: „Tú sem, tú-le!“ Dasi slep vendar velikan (po vpitji) spozná, kje je tolovaj in leta za njim, da bi ga ugrabil. Ko mu pride že prav blizu in tolovaj niti vpiti ne more nehati niti prstana sneti, odreže si prst in ga vrže s prstanom vred na velikana. Tako je tolovajski glavár sicer prišel ob prst, a vsled tega tudi rešil se smrti, ki mu je pretíla.<sup>1</sup>

Delo meniha Lotarinžana je med 1223. in 1226. letom v vezanej besedi pofrancozil neki *trouvère*, Herbers po imenu, in je naslovil „*Li romans de Dolopathos*“<sup>2</sup> ter poklonil Ludoviku VIII., francoskemu kralju. Dodal je sicer nekoliko, vzlasti na dveh mestih in tam pa tam kaj malega predruháčil ali glavna vsebina je vendar ostala, kakeršno mu je nudil latinski izvirnik. Osobito se pa gori navedena pravljíca<sup>3</sup> v ničém spomina vrednem ne razlikuje od latinski pisane in je tedaj ne jemljemo natančneje v poštev. Samo to naj omením, da v francoskem prevodu prstan sam vpíje: „Tú sem“, kar se nahaja še v nekej novokeltskej, natančneje gadelskej priči, ktero bodemo v tem sestavku kesneje še kratko navedli. Prav blizu jima je v tem oziru rumunska, ktera tudi še pride na vrsto.

Prav taka je dalje nemška pravljíca, natisnena še v šestem natisu dela „*Kinder- und Hausmärchen*“ (br. 191.) bratov Grimmov ter naslovljena „*O tolovaji in sinu njegovem*“. Zapisana ni bila po učenih bratih na ravnost iz narodovih ust in to je menda uzrok, da je od sedmega natisa počénši iz knjige izpuščena. Priobčil jo je bil prvič M. Haupt<sup>4</sup> po rokopisu petnajstega stoletja, kteri obsega, kakor danes vemo,<sup>5</sup> razven dveh pravljíc prestavo vsega onega, kar ima baš omenjani, po narodnih sporočilih latinski sestavljeni *Dolopathos*.<sup>6</sup>

Ker je vse nemško delo goli prevod, tudi ni skoro nobenih spomína vrednih razlik med njim in latinskim izvirnikom. Gledé priče same, s ktero se bavimo, je k večemu opomeniti, da tolovaj (čudno dovolj) ne

<sup>1</sup> Oesterley op. cit. pg. 66—68.

<sup>2</sup> Natisneno je že in ima naslov: *Li romans de Dolopathos, pour le première fois en entier d'après les deux manuscrits de la bibliothèque impériale* par MM. Charles Brunet et Anatole de Montaiglon, Paris 1856.

<sup>3</sup> Nahaja se od v. 8229 do 8571.

<sup>4</sup> *Altdeutsche Blätter* von Moriz Haupt und Heinr. Hoffmann, Leipzig 1836, I. 121—124.

<sup>5</sup> Cf. Oesterley op. cit. pg. XVII.

<sup>6</sup> Vse natisneno v *Altdeutsche Blätter* von M. Haupt und H. Hoffmann, I. 113—163.



obleče ovnove kože, ampak bikovo, ako stvar prav umejem, t. j. ako je dolenjerenskemu narečju, v katerem je spomenik pisan, beseda *steer* toliko kakor *stgn. stior*, *stier taurus* in tedaj nima morda kakovega posebnega mestnega (lokalnega) pomena. Tudi je v prevodu smislu prikladnejše povedano, da velikán zagadel tolovaju ponudi prstan v dár, ker se je le-tá pokazal toli premetenega, da mu je navzlic vsej mogočej opreznosti vendar uskočil, dočim se v izvirniku orjá k nekako prav takrat malo pobaha, ko mu je tega najmanje treba.<sup>1</sup> Da po izvirniku tolovaj prst odreže,<sup>2</sup> po prevodu pa odgrizne,<sup>3</sup> utegne imeti v tem svoj povod, da je tolmaču znano bilo ustno sporočilo, koje je tá del episode z enako spremembo pripovedovalo. Prvo se strinja posebno s slovanskimi pričami, a tudi drugo ni brez analogij v pripovednem zakladu sorodnih in nesorodnih národov.

Izmed nemških prič, v novejšem času v narodu nabranih, še najbolje spada le-sem neka *sedmograška*, dasi je tudi ona le nekako motno ohranila prvotno snov in jej je vrhu tega začetek in vzlasti konec tak, kakeršnega bi ne pričakovali. Kljub temu pa ima vendar tako lice, da nam je mogoče na njem ugledati ono, kar bi tukaj radi, namreč pripovedno snov o Polyfemu orjaku.

Po tej priči so trije bratje, ovčarji, ki stopijo v neprijetno dotiko z orjakom, po njihovem mesu pohotnem. — Ker je bila v njihovej domačiji suša nastala in ovce niso dosti paše imele, odženo bratje, po nasvetu mlajšega, ovce onkraj gozda, kjer se neki razprostira velik travnik, vedno zelen in nepopašen. Sedem tednov so hodili naprej in naprej in slednjič srečno dospeli, kamor so bili namenjeni. V daljavi je bilo ugledati grad, v katerem je prebival orjak mogotec, ki se je smatral za gospodarja vsemu okraju. Sleherni dan je vzpored eden pasel ovce in je molzel in sir delal. Tako živé dalje časa mirno in zadovoljno, veselée se mastne paše. Nekega dne pa, ko je zopet starejši brat ovčaril, ugleda le-tá orjaško postavo, hribo podobno, ki se izpred gradú proti njemu pomika. Bil je orjak, ki je jedva parkrat stopil in že pred prestrašenim ovčarjem stal. Zaklati mu mora sedem ovac, ktere orjak pogoltne, kakor da bi bilo samih sedem grižljejev. Na tó popije sedem kobljev (škafov) mleka in še založi sedem hlebov sira. Ko odhaja, še zaukaže ovčarju, da pride jutri k njemu v grad na kosilo, preteč mu,

<sup>1</sup> Tene, ait [scil. gigas] pro munere, non enim decet te a tanto viro immunem dimitti. Oesterley op. cit. pg. 68. 21, 22. — Nym den gulden ryng ezu eyner gabe; den hast du wol verdynst. Es ezemet sich anders nicht, das eyn sülich behende man sölde unbégabet blyben. Altd. Blätter I. 124, 4—6.

<sup>2</sup> Coactus sum ipsum digitum cum anulo abscidere. Op. cit. 68. 29.

<sup>3</sup> Do muste ich von not wegen den vynger met den czennen abe byfsen met deme ryng. Altd. Bl. I. 124, 18—20.

da se bode kesal, ako ne bi ubogal. Ko prižene zvečer domú, žalosten pripoveduje dogodbo bratoma, ki se silno preplašita ali mu vendar svetujeta, da orjaku ne kljubuje, kajti uteči jim itak ni moči in včasi so tudi takovi hrustje človeškega srea. — Poslovi se tedaj rano od nju in odrine v grad. Ko dospé tjá, velí mu orjak, da naj pod vélikim kotlom ogenj zaneti in ga pokliče, kedar bode voda zavrela. Siromak vse storí in pokliče orjaka, ki kotel sname in ovčarju zaukaže, da naj poskusi ali je voda res že vrela. Ko se pripogne, odseka mu hrust glavo in jo zažene v podstrešje (péter), trup pak vrže v kotel in ga kmalu skuhanega pojé. Prav tako pride drugi dank srednjemu bratu in izvrši vse kakor s starejšim.

Mlajši je bil premetenejši od bratov in si kmalu domisli, kako bi utegnil velikanovemu naklepu uiti. Pogosti ga sicer, kakor je zahteval ali ko pride drugi dan v grad, prinese saboj vlijak z dvema iztočiloma, kateri si je bil sešil iz sedmih ogoljenih ovčjih kož. Velikán je še spál in tako smrčal, da ste se topoli pred oknom kakor od viharja upogibali. Ko stopi ovčár črez prag, velikán baš zasope in ga zgoli s sapo potegne ná-se, kakor perje. Kmalu se zbudi in zaukaže ovčarju pod kotlom ogenj užgati in kedar voda zavré, ga poklicati. A pokliče ga ne velikana, ampak napolni velik lonec z vrelo vodo in ga tiho in varno nese do postelje orjakove, kjer mu vodo skozi vlijak prav v očesi vlije, da oslepí. Ves besen skoči velikán kvišku in divjá ter leta od kraja v kraj, da bi ovčarja zagrabil. Ali tá se je bil že zmuznil pri dverih in ubežal po stopnicah na plano. Orjak drví za njim in se prekuene črez stopnice, da je zagrmelo, kakor bi se bila gora udrla. Na planem ga draži, kolikor more, sem ter tja skakaje in „tukaj sem, tú-le“ kličóč. Kmalu se orjak domisli zvijače. „Tú-le imam majhen, zlat prstan“, pravi; „ni mi itak več za rabo, darujem ti ga“. Izgovorivši te besede vrže prstan v strán. Mladeneč ugleda prstan v travi in ker je bil posebno lep, blastne po njem in ga natakne. Ali na hip se več z mesta ne gane in vpije „oh“! Orjak to čuje in tiplje vse na okrog ali ne bi mladea zagrabil. V tej nezgodi hoče ovčar prstan sneti ali ne more in ne more. Hitro tedaj seže po nož, odreže si prst s prstanom vred in vrže oboje v jezero, koje je bilo blizu njega. Zopet jame velikána dražiti in „tú-le sem, tú-le“ vpiti a on za njim letati, dokler se v vodo ne pogrezne in ondi obtičí, da ne more niti naprej niti nazaj.

Kako je mladeneč potem z nova velikana prevaril, svoja brata oživel, na gradu gospodaril in le do grajskega zaklada ne mogel, ker mu velikán ni hotel povedati, kje je, — o vsem tem in marsičem drugem priča natančno pripoveduje,<sup>1</sup> ali na to se dalje ne oziramo, ker je tú za nas brez vsake

<sup>1</sup> Prim. Haltrich op. cit. pg. 198—206 ali br. 36: Die drei Brüder und der Hüne



vrednosti in bi le nepotrebno prostor zavzemalo. Še marsikaj drugega je v tej priči samosvojski zasukanega ali kljubu vsemu temu nam ni dvojiti, da imamo snov pred sabo, o kateri se v teh vrsticah menimo.

V teh nemških pričah ima orjak dve očesi, kakor navadni ljudje in utegne takisto tudi v drugih biti, ako jih je še takih med narodom, z isto vsebino. Le éna do zdaj zapisana pravljica pozná ednookéga velikána<sup>1</sup> in je sploh starogrškeje dosta podobnejša od drugih nemških ali že W. Grimm<sup>2</sup> je slutil, da je bržčas Odysseja ná-njo uplivala in zares njegovej slutnji ni ugovarjati, vzlasti ako to pričó z nemškimi inačicami in vrhu tega z inačicami drugih evropskih národov primerjamo. Razlikuje se od njih baš v podrobnostih, v katerih se s starogrško strinja in to ní, da bi se smelo v prispodabljanji prezreti. — Nekaj temu podobnega imamo tudi v slovanskej tradiciji in to po nekterih krajih slovanskega juga. V „Dubravi“ v Ogulinskem kotaru, dalje v „Slunji“ in osobito v „Varaždinu“ govóré priče<sup>3</sup> o pesjanu ali „pasjòglavu“, ki na ravnost na Polyfema spominja. Ako okoli Varaždina pripovedujejo o pastirji, ki se je iz pesjanove jame prav tako rešil, kakor Odyssej iz Polyfemove pečine, da se je namreč največemu ovnu pod trehuh obesil, bode se vsakdo skladal z Valjavčevim mnenjem, da je priča zanesená bila po dijakih v národ. Ali vsa, ne upam se odločiti, dokler mi natančna vsebina dotičnih prič ni znana, a gotovo navedena posameznost, ker jej nasprotuje vsa druga slovanska tradicija do dobra.

Severnim germanskim narodom (Dancem, Norvežanom, Švedom in Islandcem) je ta snov tudi znana, dasi dosti manje točno od dozdej navedenih ljudstev. Med takove pravljice, bolj ali manj episodnega značaja, spada norveška,<sup>4</sup> ki poróča o ubogih zakonskih, ki sta imela poldorastla sinova. Le-tá sta se bila nekđaj zašla v gozdu, ki je bil tako temán, da nista mogla razločiti, kje sta, — kar začujeta tako mogočno hrumenje, da se je vsled njega zemlja tresla. Kmalu se jima približajo pošasti, tako velike, da so bile njihove glave z drevesnimi vrhovi vstrič.<sup>5</sup> Vsi orjaki imajo le éno okó in je rabijo vsi zapored. Vsakdo ima namreč votlino na čelu, v ktero ustavi okó, kedar pride ná-nj vrsta. — Zadnjega orjaka udari starejši brat s sekíro po gležnji, da jame strašno tuliti. Vsled rjojenja se sprednji tako prestraši,

<sup>1</sup> H. Pröhle Kinder- und Hausmärchen, Leipzig 1853, pg 137; W. Grimm dissert. cit. 18.

<sup>2</sup> W. Grimm l. cit.

<sup>3</sup> Po zasebnem poročilu Valjavčevem do pisatelja tega sestavka.

<sup>4</sup> Po Asbjörnssenu priobčil W. Grimm dissert. cit. pg. 24 - 26.

<sup>5</sup> Nalásč píšem vstrič, kakor se govóri še po nekterih zahodnih krajih našega jezika, mesto vštric ali vštrít, kakor je v pisavi. Še bolje bi bilo po etym. vstreč, — zakaj, je menda jasno.

da mu okó, katero je imel baš vtakneno, iz votline pade. Mladeneč hlastne po njem in odskoči. Bilo je pa okó tako velikansko, da bi ga celó v velik kotel ne spravili in tako svetlo, da se je po noči skóz-enj videlo, kakor bi bil belidan.

Kar se dalje pripoveduje, nima za nas tú posebne veljave in je k večemu še opomeniti, da se v priči govori o ednookej orjakinji in da orjaki bratoma mnogo zlata in srebra ter drugih dragih stvari obetajo za okó, ali ga ne dasta in vendar hruste ob njihove dragocenosti spravita.

Primerjaje to pričo s starogrško ali s katero si bodi že navedenih inačic, prepričamo se hipoma, da je sicer samosvojno v smislu starodavnih sporočil izvedena, a da se vendar osnutek, kolikor ga je, od onih bistveno ne razlikuje.

Mnogokaj bi se dalo še posneti po severnogermanskej narodnej slovesnosti ali ker je tá oddelek obširno in točno že drugéj izveden<sup>1</sup> in med pričami ni takih, katere bi bilo zaradi njih posebne vrednosti s slovanskimi natančneje na tem mestu priobčiti, naj bode te tradicije za zdaj dovolj. Samo na nekaj bi še čitatelja opozoril, predno prestopimo germanske mejnike. V Odiseji vpraša Polyfem Odisejeja, kako mu je imé in tá mu odgovori: Nikdo (*Οὔτις*). O tem slovanska poročila ničesa ne vedó, a tolikanj bolj znana je vsa *Οὔτις*-episoda v germanskih in nekaj tudi v pravljičah drugih narodov, a sovsema tako, da je na Nikoga mestu kakšen Sam: Ješ (v Laponcih), Issi (v Estoncih), Sjöf (v Norvežanih), Sjalv (v Švedih), Moimême (v Francozih) ali še bolj primerno kakov Selberjedän ali Saltthön, poslednje v tirolski priči, v kateri se pripoveduje o divjej ženi (fangga), katere se je prebrisani kmet Saltthön (salt = sam; thön = storil-a-o) srečno bil znebil, da ga ni pojéla. Ko je vsled bolečin klicala divjega moža na pomaganje, oglasi se jej on rekóč: „Kdo ti je kaj hudega storil?“ Ona odgovori: „Saltthön“ in on na to nevoljen: „Saltthön, saltglitten!“ t. j. sama storila, sama trpela.<sup>2</sup>

Pojdimo dalje in pogledimo najprej, ali imajo keltska ljudstva kaj našej tradiciji podobnega. Gadelci (t. j. keltski narod na Irskem, Škotskem in na manskem otoku) imajo pravljičo, koja je nemškej, v

<sup>1</sup> Nyrop dissert. c., pg. 15 sq.

<sup>2</sup> V. Zingerle v „Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde“, herausgegeben von J. W. Wolf, Göttingen 1855, II. 58, 59. Mnogo enakega je v Nyropovej razpravi (str. 35 in nasl.) zaznamovanega in bi se mu dalo še marsikaj dodati. Često je v teh pravljičah stopil zlodej na velikanovo mesto in se je tudi snov tako spremenila, da marsičesa ne smatram za povoljno analogijo, kar običajno za tako navajajo. Toda vse to v slovanskej tradiciji nima nikake korenine in torej stvar le mimogredé omenjamo.



spomeniku „Dolopathos“ ohranjenej, posebno podobna. — Pripoveduje pa o nekem Conallu, ki je bil nekdaž zašel v pečino ednookega velikana, kateri ga je hotel pojesti. Bil je velikan na drugem očesu slep in Conall mu obeta, da mu bode okó popravil, ali ga z vrelo vodo tako polije, da oslepi. Orjak tuli po pečini in sovražnika išče ali ga ne ugrabi, marveč mu tá uskoči, ogrnovši ovnovo kožo. Roga se velikanu, češ, da mu je kljub vseh njegovej opreznosti vendar utekel. Velikan mu vrže prstan v darilo, ker se je tako pametnega skazal ali ko ga natakne, odgovarja na orjakovo vprašanje „kje si?“ prstan precej: „tukaj, tukaj“. Ko je bil že v največji nevarnosti, seže po nož in si odreže prst ter ga vrže s prstanom vred v morje, kjer prstan slej kakor prej na orjakovo vprašanje „tukaj“ odgovarja in hrusta v morje zvabi, da utone.<sup>1</sup>

Krenimo k národom romanskim. Da je bil med junaki trojanske vojne Odyssej kot Ulysses ali Ulyxes rano v starej Italiji posebno znan in češčen, je prav tako znano, kakor da eden najbolj slovečih rimskih pesnikov Kyklope kolikor toliko v Homerjevem smislu opeva.<sup>2</sup> Ali tukaj nam ni do tega, kar stara književnost latinska o Kyklopih in posebej o Polyfemu vé, ampak do česa takega, kar se je ohranilo v ustnem poročilu kakšnega koli národa, ktere prištevamo romanskemu plemenu. Poglejmo.

Na tléh solnčne Italije, natančnejše v okrožji starodavnega Rima, je do danes ohranila se pravljica, ktere glavno vsebino nam je najprej navesti, ker se z eno slovanskih posebno sklada.

Nekdaž je moral imeniten gospod s slugo svojim na daljno pot. Prideta v gozd, v katerem še nikoli nihče ni bil. Sluge se loti stráh in se brani dalje iti ali gospodár, pogumnejši od njega, ne odneha, dokler ne prideta sredi dobrane, kjer ju noč dobiti. Po sreči ugleda gospod veliko pečino (na gran caverna), v ktero oba ustopita. Bila pa je ta pečina domovje človeka okača (natančnejše dell' occhiaro)<sup>3</sup>, ki je imel jako svetlo, velikansko okó na čelu. Živil se je ob samih živih ovcah (pecore vive), katerih je mnogo imel poleg sebe. Ko ugleda tujca, stopi k vratom in zapré pečino z ogromno skalo (ploščo), ktero je mogel le on sam odmakniti. Potler prime slugo, ga raz-

<sup>1</sup> Campbell, Popular Tales of the West-Highlands, Edinburgh 1860, I. Nr. 5. Vsa zbirka obsega štiri zvezke in je pravljice prvih dveh zvezkov in extenso priobčil in pojasnil Reinh. Köhler v Benfey-evem „Orient und Occident“, Göttingen 1864, II. 98—126, 294—331, 486—506, 677—690, kjer se gori kratko navedena priča Conall Cra Bhuidhe nahaja na str. 120, 121.

<sup>2</sup> Verg. Aen. III, 613 seq.

<sup>3</sup> Besede occhiaro nima noben italijanski slovník, kolikor jih poznam, — tudi ne veliki mantovanski Vocabolario universale della lingua ital. (cf. tom. V. s. v. occhio). Podomačiti sem torej moral besedo zgoli po smislu.



čveteri (lo squarta) kakor jagnje in pojé, gospodu obetaje, da bode jutri njegova tudi taka. Potem se stegne in zaspí. Gospod potegne na tihem meč iz nožnice, mu zabode okó ter ga oslepí. Pošast kričí, da se pečina stresa in zavpije: „Oslepil si me sicer ali ubegnol mi ne bodeš.“ Rano odmakne nekoliko (na zica) skalo in spušča takisto ovce iz pečine, da vsaktero potiplje. Tujec to opazuje in ko zvečer orjak zaspí, odere (oni) ovco in obleče njeno kožo. Zjutraj započne orjak večerajšnji posel in živali iz pečine puščaje pravi tej „to je ovca“ in onej „to je oven“. Ko pride gospod, potiplje ga za pleča in spustí rekoč: „To je zopet ovca.“

Tako se srečno zmuzne in se jame orjaku rogati. Le-tá mu ponudi prstan, češ, da človeka nevidnega dela. Res ga brž vzame in natakne, a orjak jame kričati: „Drži, prstan moj, drži, dokler ne pridem“. Siromak se ni mogel ganoti z mesta in tedaj zagradi meč, odseka si prst in zbeží.<sup>1</sup>

Tudi po vzhodnih krajih romanskega sveta, t. j. v Rumunskih ali Vlahih, nahajamo spomin na bajevno bitje, grškemu Polyfemu podobno.<sup>2</sup> Ena njihovih pravljíc je v marsičem podobna onej sedmograško-nemškej, ktere vsebino smo gori povedali. Tudi rumunska pripoveduje o tréh bratih ovčarjih, katerih dvojico je hrust prav tako požrl, kakor njuna tovariša v nemškej priči. Tudi tú je mlajši od starejših pametnejši in orjaka oslepí, da ga ni mogel v kotel vreči, skuhati in pojesti. Ali tá priča ima nekaj, česar v sedmograškej ne nahajamo, pač

<sup>1</sup> Gl. Nyrop dissert. cit. 28, 29, kjer je ta pravljica priobčena po zbirki prof. Stanisl. Prato, ktera menda še danes ni do cela natisnena. Ta inačica je tem znamenitejša, čim manj je ista snov v bogatej národno-pripovednej slovesnosti italijanskej tako jasno ohranjena. Baš v italijanskej tradiciji sem se nadejal najti obilo priči sorodne vsebine s starogrško, ali kakor sem se po mnogem trudu preveril, še tako dovršene zbirke, kakor je postavim Pitréjeva (Fiabe, novelle e racconti popolari siciliani, 4 zvezki, Palermo 1875) nimajo, kar bi se moglo meriti s pričo, gori načrtano. — Navaja se sicer še to in ono, ali tako motno je, da je treba nekaj poguma, predno se kaj takega stavlja med sorodnice. Najmanje bi pa v tej zadevi opiral se na pesnika Ariosta „Orlando furioso“, kajti določiti bode težko, koliko je uplivalo ustno národno slovstvo na dotične izdelke pesnikov. Tudi Pio Rajna v svojem sicer izbornem delu (Le fonti dell' Orlando furioso, ricerche e studii, in Firenze 1876) tega težkega vprašanja ni rešil.

<sup>2</sup> Pravljíce ali priče zahodnih romanskih narodov, vzlasti portugalske in španske, so do zdaj še jako malo znane in jih je menda prav pičlo nabranih in priobčenih v samostojnih zbirkah. Še celó duhoviti Francozje so v tem oziru zaostali in začenjajo še le danes, kar so nekteri drugi z večine skoro že dovršili. Mnogo obeta baš započeta zbirka bretanjskih pravljíc, ktero priobčuje P. Sébillot z naslovom: „Contes populaires de la Haute-Bretagne“. Lani je prišla v Parizu druga vrsta (2. série) na dan, ktera obsega „Contes des paysans et pêcheurs“. S Polyfemom se tú nisva sréla.



pa na pr. v srbskeji in ruskeji ter v vseh pričah, kterim ni velik oddelek dejanja odkrhnjen.

Velikán je bil namreč brate s čredo vred s'pravił v svoje domovje in ovce pustil na dvorišči, ktero je obdajal visok zid. Ko mlajček orjaka oslepi, reši se sicer na dvorišče, ali črez zid ni šlo in vrata so bila zapabnena. V tej nezgodi odere ovna in odene njegovo kožo. Orjak odpahne zidna vrata in spušča ovce drugo za drugo vèn, nadejajoč se, da mu pride mladeneč v pest. Ali na vídez oven se srečno zmuzne in jame orjaka zasmehovati rekoč: „Ničesa mi ne moreš več učiniti.“ Orjak se dela potolaženega in mu reče: „Stoj in snami mi tá prstan z mezinca ter ga vzemi za spomín.“ Mladeneč se res da preslepiti in vzame prstan ter ga natakne, ali tá hip začne prstan kričati: „semkaj, slepec, semkaj!“ Mladeneč skače sem in tja in orjak po glasu prstana skočno za njim. Že mu je prav blizu in ga hoče baš za vrat zagrabit, ko se vodi približata. Mladeneč si prst odseka in ga vrže v valove. Prstan še v vodi neprenehoma vpíje „semkaj, slepec, semkaj!“, zató skoči orjak v vodo za njim in utone.<sup>1</sup>

*Krek.*

(Konec pride.)

## Zgodovinske črtice

### o nekdanji provinciji Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak.*

#### XVIII.

#### Milites Bertholdus et Otto de Windisgratz, 1350.

Patrijarh Pagano, ki je leta 1332. umrl, zapustil je svojo deželo v dolgove zakopano. Oglejska crkev ni zdaj imela dve leti nobenega vladarja. Papež je postavil dva conservatorja „ad neglectum Curiae debitum exigendum“, posvetna vlada pa se je izročila po nasvetovanji koroškega vojvode Henrika VII. in priglaševanji deželnih veljakov grofici Beatrici, vdovi po Henriku, grofu goriškem. Parlament jej je izročil generalni kapitaneat, in vladala je ta ženska po svojem vikarji, a ne preslabo.

Leta 1334. imenuje papež Bertranda de St. Ginnes, dekana angoulemskega, za patrijarha.

<sup>1</sup> Cf. W. Grimm dissert. cit. 15, 16 po čas. Ausland 29. 717. Rumunsko pravljico, ki je pa iz vse snovi le Utis-episodo ohranila in še to jako spremenjeno gl. v Zeitschrift f. deutsche Mythol. und Sittenkunde; herausgegeben von J. W. Wolf, Göttingen 1855, II. 206—212.

Bil pa je ta patrijarh moder državnik, uredil je dobro svojo državico in bil tudi pobožen ter dobronik crkvam in ubožcem.

Ko je Karol luksemburški, pozneje cesar, v Ogleji na kopno stopil, sprejme ga patrijarh z veliko slovesnostjo in mu do Tirolskega pot posadi.

Popraviti je dal trdnjave, kajti spoznal je takoj, da na njegovo državo prežijo sovražniki.

Prvi, ki patrijarha napade, bil je mogočni Rizzardo novello de Camino. Patrijarh ga potolče popolnoma in se znebi starega sovražnika. Tudi grofa goriškega premaga in pridobi zopet svoje deželi trdnjavi Venzona in Bragolino. Goričanom ni bil ta izgubitek po volji, poklicali so torej na pomoč avstrijsko-štajerskega vojvodo Alberta II., ki si je leta 1335. z dovoljenjem cesarja Ludovika tudi koroško vojvodstvo pridobil, ker ni gospodar Koroškega Henrik VII. zapustil moških dedičev.

Patrijarh Bertrand pa pokliče na pomoč mejnega grofa moravskega in ojačen s četami markgrofovimi, postavi se proti sovražniku.

Patrijarh pride leta 1340. pred Gorico, oblega grad, a ni ga mogel vzeti. Nekaj je slabemu uspehu tudi kriva bila ostra zima. Patrijarh ni nikdar v tem boji slekel svoje bojne oprave. Na sveti božični praznik je črez bojno opravo oblekel mašna oblačila, in tako je oborožen maševal. V enakej opravi so mu tudi drugi duhovniki stregli. V spomin na to prigodbo so pozneje patrijarhovi nasledniki vsakokrat na božični praznik z mečem opasani maševali.

Leta 1334. je vzel ta bojeviti patrijarh grad Vilalta in je ukrotil mogočne svoje zopernike Scaligerevce.

Patrijarh Bertrand se je silno trudil, da si vsa oglejskemu patrijarštvu odvzeta posestva zopet pridobi, kar se mu je večinoma posrečilo. A skrbel je tudi za disciplino med svojimi duhovniki, za dostojnost in veljavnost crkve, sklicaval synode in se posvetoval, kako bi se vera in nrvnost v njegovej državi ojačila. Crkve so se pred njim rabile za posvetna zbirališča, na „britofih“ so trgovci imeli semnje, velika gizdavost je vladala pri prostem ljudstvu in pri mestjanih, in vse te napake si je patrijarh Bertrand prizadeval odpraviti. Kaznoval je ostro krivičnike, a ravno ta njegova pravičnost mu je vzbudila mnogo sovražnikov. Zarotili so se proti njemu njegovi sovražniki in ko se je iz Padove domú vračal, napadli so ga zarotniki z bodali in mu zavdali petero smrtnih ran. Narod se je jokalo na grobu svojega pravičnega vladarja in velikega dobronika. Umrl je leta 1350. (Po Rubeisovih zapiskih in dalje po Ciconijevih razpravah v knjigi: Udine e sua provincia.)

Pod tem patrijarhom sta živela viteza (milites) Berthold in Otto de Windisgratz, kterima je patrijarh Bertrand kot territorialni gospodar v slovenje-graškej provinci na nujno prošnjo podelil



sodnijsko oblast. Ker še ta listina ni nikjer objavljena in nas zopet seznanja z dvema novima členoma staroslavne rodbine Windischgratzov, priobčim jo tukaj od besede do besede. Poslal mi jo je v porabo slavni gospod baron Czörnig, ki je prepis dobil iz videmskega arkiva. Glasi se:

Sancte sedis Aquilegiensis Dei gratia Patriarcha Bertrandus dilecto nobis et egregio militi Ottoni filio q<sup>m</sup> (quondam) Bertholdi militis de Windisgratz, vasallo nostro, salutem et dilectionem sinceram.

Grata fidelitatis obsequia, quae per te hactenus impensa nostra Aquilegiensis Ecclesie, et in posterum dante Domino exhibenda: nec non devotio specialis, quam ad nostram geris personam, merito nos inducunt, ut te prosequamur favoribus gratiosis. Ed ideo tuis devotis supplicationibus inclinati iudicium sanguinis exercendum in villis, locis et territoriis suis super omnibus et singulis servitutibus, massariis, colonis et personis ad te spectantibus, in casibus quibuscunque, exceptis ad mortem contempnandis (condemnandis) tibi et tuis heredibus, prout habent alii castellani in Windisgratz, tenore presentium nostro, Successorum nostrorum et Aquilegiensis Ecclesiae nomine tribuimus et concedimus de gratia speciali: mandantes Iudici, officialibus et Castellanis nostris in Windisgratz, ceterisque nostris et Aquilegiensis Ecclesie fidelibus et subjectis, tam presentibus, quam futuris, quatenus super iudicio ante dicto te, seu predictos heredes tuos nullo unquam tempore impediant, vel molestant, sed illud te, vel ipsos heredes tuos modo predicto exercere permittant pacifice et quiete. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostri sigilli appensione munita.

Datum in castro nostro Sacili die XXV. mensis Martii, anno Dominice nativitatis MCCCL. Indictione tertia.

Gubernato de Novale, notarius.

To pismo je torej patrijarh Bertrand nekoliko mesecev pred svojo nesrečno smrtjo izdal. Ker daje vitezu Ottonu de Windisgratz iste pravice, kakor so jih imeli drugi kastellani, smelo bi se sklepati, da je vitez Otto bil tudi kastellan v enem patrijarhovich gradov. Da je imel v patrijarhovej zemlji slovenje-graškeje dosti posestva, prepričamo se po izrazih: „villis, locis et territoriis“. Ob istem času (1330—1357) bil je Pilgrim de Windischgratz župnik sv. Pankraca v Slovenjem Gradei in archidiaconus Carinthiae. (Glej Kres 1881. Str. 621 sl.)

## Drobnosti.

**Das Bisthum und die Diocese Lavant.** IV. Theil: das Decanat Tüffer von Ignaz Orožen, Lavanter Dom-Capitular 1881. Im Selbstverlage des Verfassers v 8°. str. 504. Cena 1 gold. 35. kr. — Učeni in zelo marljivi spisovatelj zgodovine lavantinske škofije je zopet obogatil domače zgodovinsko slovstvo z novim veleznamenitim in zanimivim delom. V tej knjigi opisuje s posebno točnostjo, porabivši vse njemu znane virnike, zgodovino laške velike župnije in laškega trga, dalje zgodovino št. rupertske, lenartske, miklavške, šmarjetske, jedertske, jakobske, trbovlske, razborske, radečke in širske fare.

Razprava o laškem trgu je izvrstna monografija, v kateri so popisani najdeni plastični ostanki in napisi iz rimske dobe, novci in druge starine. Omenjajo se v njej turski napali, kmetijski pusti v 16. stoletju, pomori, požari, povodnji, cerkveni in drugi krščanski monumenti, pobožne ustanovnine, beneficije, bivše bratovščine, naprave in zavodi za ubožce, špitali in njihovi fondi; v njej najdemo kratke zgodovinske črtice od obojih laških toplic, dotacije župnikov in duhovnih pomočnikov, popis imenitnejših tržanskih rodbin, nekdanje deželne sodnijske oblasti, nekdanjega gradu, odlomke iz kulturne zgodovine laškega trga, imena trških sodcev, imena imenitnih Laščanov itd.

Kdor se s spisovanjem takih knjig peča, vé, koliko gradiva ima spisovatelj premagati, koliko starih listin, matrik, urbarov itd. prebrati. Ker nam g. pisatelj tudi opisuje slog in podobo cerkev, moral si je vse sam ogledati in na tanko presojevati, ker nahajamo pri cerkvah pogostoma več slogov, in sicer po tem, kdaj se je eno ali drugo dozidanje godilo.

Ta knjiga ni samo zaradi tega zanimiva, ker zvémo iz nje, kako se je cerkveno življenje v enej ali drugej fari razvijalo, tudi preiskovalca pravne in kulturne zgodovine najdeti v njej marsikaj za svoje študije. Ker nam g. pisatelj listine navaja v izvoru, najde tudi jezikoslovec v osebnih in topičnih imenih stara besedna debila in oblike, in v marsikterem osebnem imenu je tudi še ohranjen spomin na mythologična bitja starih Slovanov.

Preiskovalec zgodovine tudi lahko iz g. Orožnovih spisov presodi, kakov upliv sta imela na izobraževanje slovenskega naroda nemški in italijanski živelj, kar je dobrega in zlega storila nemška gosposka, v kakšnih razmerah je stal slovenski kmet do nemških vitezov in grajščakov, kaj je pospeševalo in kaj zaviralo narodni razvitek.

Res moramo potrditi sodbo slavnega profesorja in arkivarja Zahna, ki je o III. zvezku g. Orožnovega dela sledeče pisal.

„Die Umsicht, Belesenheit und Mühewaltung des Verfassers ist unbedingt anzuerkennen, ebenso der Umstand, dass sein Buch nicht nur Verarbeitung der Quellen, sondern selber wieder Quelle ist. Dass er die Pfarrarchive tüchtig ausgebeutet und sie in Regesten, und die inhaltreicheren Matriken in Auszügen darlegt, macht diesen Band in weiteren Kreisen wertvoll. Und das hat ein Mann mit höchst bescheidenen Mitteln und für eine grosse Reihe von Pfarren geschaffen, für Pfarren eines Bisthums, das so zu sagen archivlos ist“ (Steierm. Geschichtsblätter I. Jahrg. III. Heft. str. 178—188).

Nekteri rojaki g. Orožnu zamerijo, da on, ki je s prva slovenski pisal in s svojo celjsko kroniko slovensko literaturo tako lepo obogatil, zdaj spisuje nemški. Mi mu tega ne zamerimo, ker smo prepričani, da bi pri naših današnjih literarnih okoliščinah ne bili dobili tiskom objavljenih Orožnovih spisov, ako bi jih bil slovenski spisal.

*Davorin Trstenjak.*

**Jezičnik. XIX. leto.** Spisal J. Marn. 4°. 62 strani. Cena 60 kr. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1881. — V tem letniku se poroča o književnem delo-



vanji devet slovenskih pisateljev. Prvi v tej vrsti je Jožef Žemlja. Rodil se je 10. febr. l. 1805. na Breznici; učil se je v Ljubljani; l. 1829. v duhovna posvečen pastiroval je do smrti svoje, ki ga je zadela v Ovsišči poleg Kranja 15. sept. l. 1843. Pesnikovati je pričel z letom 1827. in se je odlikoval med „Čbeličarji“. Izvrstna kancona njegova „Samota“ je bila l. 1848. prvič natisnena. Bil je tudi živ „Ilirec“, in je po povesti „Sedem sinov Mikičevih“, priobčenej v Gajevej „Danici“ l. 6. zložil v verzih: „Sedim sinov“ Povest u pesmi . . . U Ljubljani 1843. — Bernard Tomšič. Rodil se je 26. apr. l. 1811. v Dobrépolji, kjer mu je oče bil učitelj. Dopršil je le šest lat. šol, in bil pozneje učitelj v Mirni Peči, pa na Vinici, kjer je umrl 26. maj. l. 1856. Njegove pesni so se prikazovale l. 1848. v Navratilovem „Vedeži“, od l. 1854. pa v celovškem „Šolskem Prijatelji“. Leta 1848. je po sestavku „Wer nur seine Leute kennt . . .“ natisnena l. 1831. v zagrebskejši „Luni“ zložil veselo igro „Lahkoverni“, ktero je po njegovej smrti izdal njegov sin Ljudevit. Zložil je tudi dve epični pesni: „Boj pri Vudački“ po Valvasorji, pa „Rut“ po sv. pismu. Tudi Bernardov brat Emanuel je bil dober pesnik; umrl je 29. jun. l. 1881. v Trebnjem. — France Malavašič rodil se je 18. avg. l. 1818. v Ljubljani. Od l. 1841—1843. je bil v Gradci pravoslovec. L. 1843. je šel v Ljubljano pomagat k „Novicah“ l. 1847. Leta 1848. so prinašale „Nov.“ Malavašičev jako prijetni prevod „Zlata vas“, ki je služil v Mariboru nekaj časa za berilo v gimnaziji. Leta 1849. je v naglici spisal brez doslednosti „Slovensko slovnico“. Tega leta je urejeval časopis „Pravi Slovenec“. Razven pesnj in sestavkov v časopisih je izdal Malavašič 13 večinoma izvirnih del. Umrl je l. 1863. — Dr. Simon Klančnik rodil se je 10. nov. l. 1810. v Kranji. L. 1836. je na Dunaji postal dr. svet. pisma, l. 1837. pa professor bogoslovja v Ljubljani, kjer je umrl 2. jan. l. 1844. Spisal je med drugim: „Sveto pismo stare zaveze okrajšano“. Spominjam se, kako rad sem domá svojemu očetu bral iz teh vse premalo razširjenih, gladko pisanih bukev. — Dr. Jož. Rogač. Rodil se je l. 1834. v Zagradci; svoje uke je dovršil z doktorstvom sv. pisma na Dunaji l. 1860. Kaplanoval je po Dolenjskem, dokler ni obnemogel. Umrl je v Novem Gradu v Istri 16. apr. l. 1874. Izmed njegovih spisov imenujemo tú le: „Življenje svetnikov“, koje je izdala družba sv. Mohorja. Milo se mi stori, ko se tega moža spominjam. Imel je posebnih duševnih zmožnostij, a bil je pogumen, recimo drzen in neupogljiv, in vsled tega pri svojih višjih nepri-ljubljen. Ježili so se mi lasje, ko sem zvedel, kako je nekdo, ki je imel o njem „poročati“, nesramno hudobno poročal o panslavizmu njegovem. Nesrečnik se je zapil in „klonil duhom“. — Manje važnosti so Janez Bonač, Matevž Lotrič, pa Leon Engelman Nožarjev. — Zadnji, pa eden najplodovitejših in najizvrstnejših v celej vrsti je France Svetličič. Rodil se je v Spodnji Idriji 2. apr. l. 1814. Po daljšem kaplanovanju je postal župnik v Sorici l. 1856., v Godoviči 1863—1878. Umrl je kot siromak v Ljubljani dne 22. febr. pret. leta 1881. Največ svojih milih pesnj je objavil v „Novicah“, pa v Janežičevem „Glasniku“. Baval se je s pesništvom do smrti, kajti poslednja pesen njegova „Slovensk junak“, prvokrat natisnena v „Jezičniku“ XIX. str. 59, spisana je 12. jun. l. 1880.

Marljivemu in natančnemu pisatelju „Jezičnika“, ki se je tudi letos držal pravca, nadrobneje le poročati o tem, kaj in kako je kateri naših književnikov pisal, izrekamo tu za njegov trud zahvalo svojo.

*Dr. Jožef Pajek.*

**Die Polen und Ruthenen in Galizien** von Dr. Jos. S z u j s k i. Str. 282. C. 2-80. To delo je izšlo kot 9. knjiga Prochaskove zbirke „die Völker Oesterreich-Ungarns“. — O tej knjigi piše „Gazeta Lwowska“ od 26. dec. 1881 takó-le: Knjigotržcu moramo hvaležni biti, da se ni po sliko Galicije in njenih prebivalcev podal h kateremu izmed skribentov, ki se ne odlikujejo toliko po talentu in nauku kolikor po slepej nenasitnosti do našega



kraja in njegovih prebivalcev, ampak se z očitno srečnim in razumnim instinktom obrnil do znamenitega polskega pisatelja, — a pisatelj zasluži dvojno hvalo, ker se je odtrgal svojemu znanstvenemu delovanju in preiskavanju ter se v počutku svoje domovinske dolžnosti, mi lahko rečemo žrtvoval, da napiše knjigo, ktera ni bila v ožjem krogu njegovih študij in ktere ni mogel tako dovršiti kakor je želel, in jo konečno moral v tujem jeziku izdati. Tem večja je zasluga avtorova in tem večja vrednost knjige, ki ni toliko kot domoljubni spis, ampak kot literarno delo razumljivo, mirno in z velikim taktom in česar dodati ne potrebujemo, z velikim talentom in natančnostjo napisana — ter je neprecenljive vrednosti. V ozkih mejah, ktere mu je izdajatelj določil, razumil je Szujski s popolno symmetrijo najvažnejše strani celega življenja naše dežele, duševnega kakor oekonomičnega, umestiti ter s karakterističnimi črtami njegovo fysiognomijo podati. Poročila o zemlji in narodu, običaji in narodno pesništvo, politična in kulturna zgodovina, prebivalstvo, opis krajev in mest à vol d'oiseau, in konečno izvrstno načrtana zgodovina poljskega in rusinskega slovstva skladajo se v celoto, ktero vsak izmed nas z veliko radostjo in užitkom prečita, in ktera bode za tujca prva resnično in pravično o nas podučevaloča knjiga. J. B.

**Kratko poročilo o delovanji in stanji „podpiralne zaloge slovanskih vseučilišnikov v Gradci“** od leta 1872. do 1881. Po zapisnikih blagajnikovih in tajnikovih sestavi Jos. Lendovšek, t. č. tajnik. V Gradci, 1881. Založil odbor „podpiralne zaloge slovanskih vseučilišnikov v Gradci“. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohora v Celovci. — Iz tega poročila povzamemo, da znaša sedaj glavnica zaloge 3300 gld. v pisnih denarne vrednosti in 48 gld. v gotovini, in da se je od jun. l. 1872. do jul. l. 1881. razdelilo 2350 gld. in 70 n. gotovega denarja med 82 vseučilišnikov. Zaloga se ima za svoj obstanek mnogim slovenskim dobrotnikom zahvaliti, a v prvej vrsti se sme njeno uspešno delovanje pripisovati g. prof. dr. Gr. Kreku kot predsedniku in g. prof. dr. H. J. Bidermannu kot blagajniku. Žalosti pa človeka, ko vidi, da zanimanje za ta zavod od leta do leta bolj umira, in želeči je, da bi to poročilo zalogi novih dobrotnikov pridobilo. Dandanes ko se vseskozi za razne slovesnosti, za spomenike itd. po slovenskem denar nabira, bi ne bilo odveč, ko bi se tudi živ spomenik hotel tam postaviti, kjer ga je najbolj potreba. Zatorej pozivljemo vse rodoljube in jih presrečno prosimo, da včasih tudi „podpiralne zalogi slovanskih vseučilišnikov v Gradci“ gmotno pripomorejo. —

† **Dr. Juri Dobrila**, škof tržaški, umrl je 13. jan. t. l. na veliko žalost cele katoliške cerkve, osobito pa primorskih Slovanov. Pokojnik se je rodil v priprostej, kmetskej hiši v Tinjanu blizu Pazina v Istri dne 16. apr. l. 1812. Šolal se je v Pazinu in Karlovcu, bogoslovje pa izvršil v Gorici ter bil 11. sept. l. 1837 v duhovnika posvečen. L. 1857. je postal porečko-puljski, a l. 1875. tržaško-koperski škof, in bil odlikovan z viteškim redom železne krone II. vrste. Spisal je molitveno knjigo „Oče budi volja tvoja“, ki je postala prava svetinja skoro vsakemu Istranu, in pri svojej štedljivosti je mnogo daroval za malo semenišče, za ktero se je jako zanimal. Večen mu spomin!

**Narodni dom.** Osnovalo se je v Ljubljani pod začasnim načelnikom dr. A. Moschè-jem društvo „Narodni dom“, ki si stavi v imenu vseh Slovencev nalogo, da sezida v Ljubljani dostojno in primerno „narodno hišo“. Podjetje je obče slovensko; po pravilih preide sčasoma „Narodni dom“ v lastnino Matice slovenske, in dohodki njegovi se imajo obrniti v polovici za Matico, v polovici za dijaške ustanove. —

**Popravek:** Na str. 11. beri v 4. vrsti prve kitice: m i r e n nam. nuren.